

NÁVŠTEVA ŠTÚROVCOV U JÁNA HOLLÉHO NA DOBREJ VODE. HISTORICKÝ (MIKRO)NARATÍV V KONTEXTE FORMOVANIA KOLEKTÍVNEJ PAMÄTI A IDENTITY SLOVÁKOV

PETER MACHO

MACHO, Peter. The visit of Štúr's group to Ján Hollý at Dobrá Voda. A historical micro-narrative in the context of the formation of the collective memory and identity of the Slovaks. *Historický časopis*, 2017, 65, 2, pp. 239-264, Bratislava.

The study analyses the structural elements of the story of three members of Štúr's group to the poet Ján Hollý. The meeting of representatives of the Protestant and Catholic intelligentsia in 1843 is one of the key moments in the Slovak national historical narrative. It symbolizes national unity overcoming confessional limitations. The author investigates this story as part of nationalist propaganda, pointing to its use for the needs of national ideology.

Key words: History of Slovakia in the 19th and 20th centuries. Slovak nationalism. National story. Standard written language. Ján Hollý. Ľudovít Štúr.

Popredný český historik Eduard Maur v rámci publikácie o kolektívnej pamäti prízvukuje skutočnosť, že stúpenci rôznych bádateľských tradícií a konceptov – či už je to historické vedomie a povedomie, kolektívna pamäť, mýtus alebo tradícia – dochádzajú k rovnakému záveru, že totiž tieto fenomény plnia v podstate totožné funkcie: „[...] *slouží nejen k pořádání chaotických útržků individuálních znalostí a představ o minulosti ve smysluplný celek, ale [...] jsou i významným nástrojem konstituování identity daného společenství a upevnění jeho soudržnosti, [...] mají rovněž významnou funkci legitimizační (ať již ve smyslu potvrzení stávajícího stavu, institucí, struktur, autorit, nebo jako podpora požadavků na jejich změnu), [...] vztahují [se] k určitým hodnotám, které příslušníci dané kolektivity považují (resp. mají považovat) za podstatné a které jsou chápány jako určitý normativ pro budoucnost, stejně jako k osobnostem nebo aktům, které tyto hodnoty ztělesňují*“.¹

Bádatelia sa podľa Maura zhodujú aj v názore, že v prípade kolektívnych predstáv o minulosti ide o fenomén, ktorý je z veľkej časti konštruovaný, „*a to zámerně a plánovitě, jako výsledek cílené politiky paměti, která využívá paměti manipulativním způsobem k dosažení žádoucího cíle.*“²

Ako historik, ktorý sa dlhodobo venuje výskumu kolektívnej pamäti a identity, sa v tejto štúdií neusilujem analyzovať len konkrétnu historickú udalosť, návštevu štúrovcov u Jána Hollého na Dobrej Vode (17. júla 1843) z hľadiska faktografie; zaujíma ma aj odpoveď na otázku, ako a prečo sa spomínaná udalosť a príbeh o nej, teda konkrét-

1 MAUR, Eduard. Památná místa: Místa paměti ve vlastním (t. j. topografickém) smyslu slova. In MASLOWSKI, Nicolas – ŠUBRT, Jiří a kol. *Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám*. Praha : Univerzita Karlova v Praze; Nakladatelství Karolinum, 2014, s. 143. ISBN 9788024626895.

2 MAUR, ref. 1, s. 143.

ny historický naratív stal súčasťou kolektívnej pamäti a následne ovplyvňoval, prípadne dodnes ovplyvňuje národnú identitu Slovákov. Moje uvažovanie o príslušnej problematike stojí teda v niektorých ohľadoch bližšie k antropologickému než k tradičnému historiografickému chápaniu.³

Príbeh o Ľudovítovi Štúrovi a jeho priateľoch či spolupracovníkoch Jozefovi Miloslavovi Hurbanovi a Michalovi Miloslavovi Hodžovi, ktorí spolu navštívili 17. júla 1843 básnika Jána Hollého na Dobrej Vode, je notoricky známou historickou epizódou: poznáme ju zo školských učebníc, z umeleckého či publicistického spracovania, z historiografickej lektúry. V tejto súvislosti možno poukázať aj na výtvarné spracovanie príslušnej témy (známa olejomalba Andreja Kováčika *Návšteva Štúra, Hurbana a Hodža u Jána Hollého na Dobrej Vode v júli 1843*, 1935).⁴

Jozef Miloslav Hurban opísal túto návštevu v životopise Ľudovíta Štúra nasledujúcimi slovami: „*Vtedy sme i my spoločný výlet podnikli k majstrovi poétoz slovenských Hollému na Dobrú Vodu, cieľom vzdania mu úcty osobnej a podania mu výkladu úchylky svojej od jeho spôsobu písania v podrečí trnavskom a rozvinutia pred ním dôvodov svojich za centrálnu, čisté slovenské nárečie. Tak sme boli od pána domu [...] dekana Lackoviča, pohostinne prijatí a od barda starého, postavy vznešenej, vysokej, veľkých svetlých očí, vlasov strieborných, od Jána Hollého zulúbaní a slzami radosti uvítaní.*

- 3 Rozdiel medzi týmito dvoma prístupmi charakterizuje sociálny antropológ T. H. Eriksen: „*Zatímco mnozí historikové mají tendenci snažit se zjistit, co se skutečně stalo [...], většina antropologů by se spíše zaměřovala na objasnování způsobů, jakými jsou konkrétní historické popisy v současnosti využívány jako nástroje pro formování identit a pro politické účely.*“ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2012, s. 124. ISBN 9788074190537.
- 4 Kováčikovo výtvarné dielo je súčasťou vizuálneho prezentovania symbolickej stránky kodifikácie spisovnej slovenčiny aj v súčasnosti – nielen v rámci stálej expozície Múzea Ľudovíta Štúra v Modre, ale napr. aj v rámci výstavy realizovanej pri príležitosti 200. výročia narodenia Ľ. Štúra na Bratislavskom hrade (pozri ŠKVARNA, Dušan – MIHALKOVIČOVÁ, Beáta. *Ľudovít Štúr a moderné Slovensko. Stála expozícia SNM – Múzeum Ľudovíta Štúra*. Modra : SNM – Múzeum Ľudovíta Štúra, 2015, s. 98. ISBN 9788080603700; podobne KOMORA, Pavol. *Ľudovít Štúr /1815 – 1856/ reformátor slovenskej spoločnosti. Katalóg výstavy*. Bratislava : Slovenské národné múzeum – Historické múzeum, 2015, s. 64, 65. ISBN 9788080603496). Veľmi často sú ukážky tejto olejomalby publikované v dielach, ktoré sú určené širokej laickej verejnosti. Pozri KOVÁČ, Dušan a kol. *Kronika Slovenska 1. Od najstarších čias do konca 19. storočia*. Bratislava : Fortuna Print, a. s., 1998, s. 432, 433. ISBN 807153174X. Príznačné je, že hoci samotná textová časť uvádza epizódu o návšteve štúrovcov na Dobrej Vode iba jednou vetou, Kováčikovo vizuálne stvárnenie tu jednoznačne dominuje (ako najväčší obrázok) na dvojstrane venovanej rokom 1843 – 1844. Spomedzi starších publikácií, ktoré využívajú Kováčikovo dielo, možno uviesť napr. *Slovenská jar. Slovenské povstanie 1848 – 1849*. Ed. Ján Sloboda. Bratislava : Obzor, 1971, 292 s.; REZNÍK, Jaroslav. *Po literárnych stopách na Slovensku*. Bratislava : Mladé letá, 1982; najnovšie ho nachádzame na obálkach kníh MARKUŠ, Jozef. *Ľudovít Štúr; štúrovcia a slovenský osud (1815 – 2015)*. Bratislava : Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2015, 188 s. ISBN 9788080618766; FORDINÁLOVÁ, Eva. *Otec a syn národa. Vzťah Jána Hollého a Ľudovíta Štúra*. Skalica : Záhorské múzeum v Skalici, 2015, 94 s. ISBN 9788085446838. Rovnako sa s ním však môžeme stretnúť aj v školských učebniciach alebo v periodickej tlači. Pomerne vysoká frekvencia publikovania tohto výtvarného zobrazenia vyplýva zo skutočnosti, že okrem Kováčikového obrazu nemáme k dispozícii iné výtvarné dielo, ktoré by podobným spôsobom sprítomňovalo okamih stretnutia na Dobrej Vode.
- 5 Katolícky kňaz Martin Lackovič, priateľ a bývalý spolužiak J. Hollého, prichýlil slovenského básnika na Dobrej Vode po tom, ako v máji 1843 postihol Madunice veľký požiar a vyhorela aj miestna katolícka fara, pôvodné pôsobisko Hollého.

On nielenže nič nemal proti čistej slovenčine, ale práve vyhováral sa, že za jeho časov nebolo možností na Slovensku inou slovenčinou knihy písať ako tou, v ktorej už nebohý priateľ jeho Bernolák bol gramatiku spísal. ‚Aj, povedá, ‚moje metrum dalo sa výborne v tejto reči užiť. Už tie národné piesne najkrajšie znejú v tej hornoslovenskej reči.‘ To bol náhľad Hollého, s ktorým, rozumie sa, my úplne súhlasili. Hollý nám dal požehnanie svoje k dielam vtedy umierneným.“⁶

Ako príslušníci protestantskej komunity boli štúrovci pôvodne silne ovplyvnení ideami Jána Kollára a preferovali jazykovú komunikáciu v češtine, od polovice 30. rokov 19. storočia sa však čoraz intenzívnejšie hlásili k J. Hollému: „*Na mladú, národnú sa uvedomujúcu generáciu zapôsobil hlboká humánnosť, demokratickosť Hollého diela a predovšetkým neochvejná viera v budúcnosť svojho národa. Na neposlednom mieste pôsobila priamo aj Hollého osobnosť, jeho charakterové črty, ktoré u romantikov reprezentovali črty vlastného národa – dôstojnosť, pevnosť, pracovitosť a skromnosť.*“⁷

Žiada sa pripomenúť, že mladí romantici spočiatku akceptovali predovšetkým ideové posolstvo literárneho diela J. Hollého, ktoré im sprostredkovalo obraz slávnej minulosti Slovákov (Veľká Morava), ale odmietali jeho jazykovú stránku (berňolákovčina). Prvé pokusy o nadviazanie kontaktov a spoluprácu s Hollým pochádzajú z roku 1835, čo pravdepodobne súviselo so skutočnosťou, že v školskom roku 1835/1836 sa L. Štúr stal podpredsedom Spoločnosti česko-slovenskej na evanjelickom lýceu v Bratislave. Podľa Evy Fordinálovej bol práve Štúr „*medzi prvými jednotlivcami, nadväzujúcimi [...] osobné kontakty s Hollým, [...], ktorý Hollému začal preukazovať veľkú úctu a pravdepodobne sa v najväčšej miere zaslúžil o vytvorenie Hollého kultu u členov Spoločnosti v nasledujúcich rokoch*“.⁸

Úctu štúrovcov k Hollému sprevádzali postupne silnejúce slovenčiacie tendencie, ktoré napokon vyústili do rozhodnutia opustiť češtinu a za spisovný jazyk prijať slovenčinu. Ako pripomínajú autori sprievodcovskej príručky po novej expozícii modranského múzea, „[...] *vďaka tomuto rozhodnutiu sa štúrovský smer národného hnutia zblížil s katolíckymi mladoberňolákovcami, otupili sa ich názorové rozdiely a prekonala sa základná prekážka utvárania národnej jednoty, ktorú Štúr povýšil nad konfesijné, sociálne, regionálne či jazykové tradície. Na štúrovskej koncepcii sa zhodla jasná väčšina národného hnutia, otvorili sa dvere novým formám spolupráce a bolo možné oveľa rýchlejšie si ujasniť základné otázky ďalšieho smerovania. Národné hnutie výraznejšie prenikalo k slovenskej spoločnosti a dostávalo politický rozmer*“.⁹

6 HURBAN, Jozef Miloslav. *Ludovít Štúr. Rozpomienky*. Ed. Zuzana Šeršeňová. Bratislava : Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o. v spolupráci s TASR, s. 336, 337. ISBN 9788055614236.

7 FORDINÁLOVÁ, Eva. Ludovít Štúr a Ján Hollý. In SEDLÁK, Imrich (ed.). *Ludovít Štúr v súradniciach minulosti a súčasnosti*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie v dňoch 10. – 11. januára 1996 v Modre-Harmónii v rámci celonárodných podujatí Roka Ludovíta Štúra. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1997, s. 68. ISBN 8070904046. Kult Hollého teda v štúrovských kruhoch vystriedal o niečo starší kult Jána Kollára: mladí študenti bratislavského evanjelického lýcea totiž ešte na prelome 30. a 40. rokov 19. storočia uctievali Kollára „*priam ako modlu*“. ŠKVARNA, Dušan. *Začiatky moderných slovenských symbolov. K vytváraniu národnej identity od konca 18. do polovice 19. storočia*. Banská Bystrica : Univerzita Matej Bela v Banskej Bystrici, 2004, s. 59. ISBN 8080550142.

8 FORDINÁLOVÁ, ref. 7, s. 61.

9 ŠKVARNA – MIHALKOVIČOVÁ, ref. 4, s. 99, 100.

Spisovná slovenčina ako štandardizovaná podoba národného jazyka sa stala hlavným atribútom národnej identity Slovákov, preto je logické že (mikro)naratív, príbeh o jej zrode a aktéri tohto príbehu fungovali a dodnes fungujú ako súčasť symbolického inštrumentária slovenského nacionalizmu.

Niet pochýb, že z úzko odborného hľadiska predstavuje proces formovania spisovnej slovenčiny dlhodobejší a pomerne komplikovaný proces. Ak sa však na tento proces pozeráme optikou národnej ideológie a politiky národnej pamäti, ak chceme skúmať médiá a mechanizmy nacionalizácie najširších vrstiev spoločnosti, je nutné položiť si otázku, prečo sa jedným z kľúčových prvkov slovenskej národnej narácie stala práve porada štúrovcov v Hlbokom a následná návšteva u J. Hollého na Dobrej Vode. Prečo sa ním nestala niektorá iná historická epizóda? Do úvahy totiž prichádzajú aj ďalšie udalosti a príbehy.

Nie je to len 10. august 1847, teda štvrté valné zhromaždenie spolku Tatrín v Čachticiach,¹⁰ na ktorom sa predstavitelia národného hnutia z radov katolíckej a evanjelickej inteligencie oficiálne a definitívne dohodli, že spisovným jazykom bude štúrovská slovenčina.¹¹

Ďalšou alternatívou, ktorú história ponúka(1a), je 21. október 1851, teda bratislavská porada o reforme slovenského pravopisu. Zúčastnili sa jej predstavitelia evanjelickej (L. Štúr, J. M. Hurban, M. M. Hodža) a katolíckej inteligencie (Andrej Radlinský, Ján Palárik, Štefan Závodník, Martin Hattala). Na základe ich vzájomnej dohody sa v spisovnej slovenčine nakoniec presadil nie fonetický, ale historicko-etymologický pravopis, ktorý okrem iného do slovenčiny zavádzal ypsilon.¹²

Zámerné som obišiel jeden z mílnikov, ktorí štúrovci absolvovali na svojej ceste k spisovnej slovenčine, a to 14. február 1843, keď sa malá skupina štúrovcov na prechádzke do prírody v okolí Bratislavy rozhodla opustiť češtinu a zaviesť ako spisovný jazyk slovenčinu. Stalo sa tak medzi 15.00 a 17.00 hodinou, pričom tejto takmer konšpiratívnej schôdzky sa zúčastnili Ľudovít Štúr, Ján Francisci, Ján Kalinčiak, Samo Vozár, Ján Gáber Lovinský a Samuel Štúr ml.

10 Niektoré zdroje uvádzajú, že k oficiálnemu prijatiu novej slovenčiny došlo v rámci Tatrína už roku 1844. Pozri napr. KAČALA, Ján – KRAJČOVIČ, Rudolf. *Prehľad dejín spisovnej slovenčiny*. Martin : Matica slovenská, 2006, s. 80. ISBN 8070908130 („kodifikácia štúrovej spisovnej slovenčiny bola oficiálne schválená na zasadaní Tatrína v Liptovskom Mikuláši v auguste 1844“). V skutočnosti však nový spisovný jazyk schválili iba príslušníci protestantskej inteligencie. V tejto súvislosti J. Demmel prizvukuje, že až do r. 1847 bol Tatrín z hľadiska konfesijného zloženia svojho členstva takmer výlučne evanjelickým spolkom. DEMMEL, József. *Ľudovít Štúr: Zrod moderného slovenského národa v 19. storočí*. Bratislava : Kalligram, 2015, s. 199. ISBN 9788081018794.

11 Pripomínam, že rôzne názory na konkrétnu podobu pravopisného systému nespochybňovali samotnú podstatu rozhodnutia pre spisovný jazyk osnovaný na báze stredoslovenčiny.

12 V tomto kontexte by sme mohli predbežne uvažovať ako o relevantných historických udalostiach aj o vydaní jazykovedných spisov L. Štúra či M. Hattalu, ktoré proces kodifikácie v istom zmysle završovali. Ich potenciál využiteľnosti pre potreby národnej ideológie, resp. pre formovanie kolektívnej pamäti a identity Slovákov bol však v porovnaní s vyššie uvedenými historickými epizódami oveľa menší. Nespájal sa s nimi totiž nijaký konkrétny, dobre inštrumentalizovateľný (a zapamätateľný) mikropříbeh, ktorý by pomáhal budovať kolektívne emócie, určité mentálne nastavenie a sociálne predstavy obyvateľov Slovenska.

Daniel Rapant vo svojej prednáške, ktorá odznela na pôde Štúrovej evanjelickej spoločnosti pri príležitosti storočnice spisovného jazyka v decembri 1943,¹³ označil práve tento dátum (a teda aj túto historickú udalosť) za moment *vzkriesenia* novej spisovnej slovenčiny. Rozhodnutie štúrovcov ovplyvnili predovšetkým dve významné okolnosti: v prvom rade vydanie kráľovskej rezolúcie o zákaze ilyrizmu v januári 1843¹⁴ (podľa Rapanta bola „*zlomením palice*“ aj nad československou koncepciou štúrovcov, čo si oni veľmi rýchle uvedomili); na druhej strane ich rozhodnutie prejsť od češtiny k slovenčine ovplyvnila časť hornouhorského (najmä turčianskeho) zemanstva, ktorá sa dožadovala vydávania novín v slovenčine.¹⁵

Hoci je presné datovanie, resp. časové určenie tejto schôdzky takmer fascinujúce, paradoxom zostáva, že pred slovenskou verejnosťou zostávala dlhú dobu nepoznaná; nespomína ju ani Hurban v Štúrovom životopise a dozvedáme sa o nej len z listu, ktorý adresoval Ľ. Štúr Samovi Bohdanovi Hroboňovi v septembri 1844.¹⁶

Jednoducho možno konštatovať, že až do polovice 20. storočia, keď túto historickú udalosť zaznamenala a tematizovala odborná historiografia, dátum 14. február 1843 vo verejnom diskurze nefiguroval, a preto ani nemohol na symbolickej úrovni „konkurovať“ iným dátumom, iným historickým mikropříbehom o zrode spisovnej slovenčiny, ktoré sa stihli etablovať už v priebehu 19. storočia.

Zrekapitulujme si identitotvorný potenciál uvedenej historickej udalosti, resp. narratívu o tejto udalosti: išlo o utajené neformálne stretnutie; v podstate to bolo interné rozhodnutie malej skupiny štúrovcov, teda príslušníkov evanjelickej komunity. Hoci môžeme predpokladať, že na tomto stretnutí odzneli aj myšlienky o spolupráci s katolíckymi mladobernolákovcami, príslušníci katolíckej inteligencie neboli jeho účastníkmi. Jednoducho v tomto historickom mikropříbehu katolíci nefigurujú ako priami aktéri, preto sa jeho prípadná inštrumentalizácia a medializácia ani nedala využiť ako legitimizáčny nástroj procesu medzikonfesionálnej spolupráce a vytvárania potenciálnej národnej jednoty. Navyše, ako som už naznačil, táto historická udalosť nebola dlhodobo známa a v podstate aj Rapantovo referovanie o nej (až) v decembri 1943 signalizuje, že zo strany tohto historika išlo skôr o odbornú než ideologickú záležitosť,¹⁷ a to napriek

13 RAPANT, Daniel. Nastolenie spisovnej slovenčiny. In *Služba*, 1944, roč. 8, č. 1-2, s. 16-28.

14 Podrobnejšie pozri BEDNÁROVÁ, Marcela. *Symboly a mýty chorvátskeho národného hnutia. Fenomén ilyrizmu*. Bratislava : VEDA, 2012, s. 45. ISBN 9788022412537.

15 Najnovšie sa k tejto problematike vyjadril DEMMEL, József. Spisovná slovenčina a uhorsko-slovenské zemanstvo. Štúrovčina ako nástroj spoločenskej integrácie? In MACHO, Peter – KODAJOVÁ, Daniela a kol. *Ludovít Štúr na hranici dvoch vekov. Život, dielo, doba verzus historická pamäť*. Bratislava : Historický ústav SAV vo VEDE, vydavateľstve SAV, 2015, s. 53-68. ISBN 9788022414548. Autorova argumentácia je v princípe zhodná s interpretáciou D. Rapanta. J. Demmel (s. 56) pripomína, že štúrovci dospeli k svojmu rozhodnutiu iba niekoľko dní po tom, ako Štúr obdržal od Juraja/Gyorgya Kossutha (strýka Lajosa Kossutha) petíciu turčianskeho zemanstva na podporu vydávania novín v slovenčine.

16 AMBRUŠ, Jozef (ed.). *Listy Ludovíta Štúra II. 1844 – 1855*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1956, s. 58-59, 353, list 195. Paradox možno vidieť aj v tom, že údaje o schôdzke nepochádzajú priamo od pisateľa listu, teda od Štúra. Hroboň si totiž na základe informácií, ktoré mu poskytol účastník schôdzky J. Gáber Lovinský, na tomto liste ceruzkou pripísal nasledujúce slová: „*Den skriseňja slovenčini Streda 14 unor 1843 [v skutočnosti to bolo v utorok – P. M.], medzi 3 a 5 po poludní L. Štúr; J. Rimavský, Samko Vozár, Janko Kalinčjak, Janko Lovinskí, ku koncu Samko Štúr.*“

17 Toto konštatovanie treba vnímať na pozadí dobovej politicko-ideologickej situácie: slávnostné podujatie,

skutočnosti, že operoval pseudoreligióznym termínom *vzkriesenie slovenčiny*, evidentne prevzatým z dobového slovníka.

Podobná je situácia aj s júlovým stretnutím štúrovcov z toho istého roku v Hlbokom: mikropribeh o tom, ako sa L. Štúr, J. M. Hurban a M. M. Hodža stretli na Hurbanovej fare v malej obci na Záhorí a dohodli sa o zavedení nového spisovného jazyka, je najčastejšie uvádzaný ako symbolický akt kodifikačného procesu. Pripomínam, že aj v dnešnej dobe sa ešte stále objavujú zmienky o *uzákonení* spisovnej slovenčiny,¹⁸ hoci v odborných kruhoch v posledných desaťročiach silnie tendencia nahrádzať ho slovom *kodifikácia*.

Problém nespočíva len v tom, že prostredníctvom slova *uzákonenie* sa nechtiac sugeruje predstava akéhosi verejného legislatívneho aktu, čo porada v Hlbokom v júli 1843 a rozhodnutie v rámci nej – tak ako sú často prezentované – naozaj neboli. Podobne ako v prípade 14. februára 1843, aj teraz išlo o viac-menej privátne stretnutie niekoľkých štúrovcov (teda opäť iba príslušníkov luteránskeho spoločenstva), tentokrát však nie (len) študentov, ale dospelých mužov, ktorí sa už stihli etablovať v národnom hnutí.

Hurbanov životopisec Tomáš Winkler opisuje atmosféru v Hlbokom dosť podrobne, pričom najmä neinformovanému čitateľovi prináša prekvapujúce informácie, že totiž Štúr, Hurban a Hodža neboli jedinými účastníkmi tejto porady a že k dohode ohľadne slovenčiny vlastne vôbec nedošlo: „*Na hlbockej fare vládne priateľská atmosféra, ale ani tá nevie zakryť rozdielnosť názorov. Na jednej strane je Štúr s Hurbanom – zaniietení zastáncovia rozhodujúceho kroku k slovenčine – i váhavý Hodža, nabádajúci k opatrnosti, a na druhej strane Kadavý,¹⁹ ktorý ich varuje pred nebezpečnými dôsledkami jazykovej odľuky.*“²⁰

Winkler ďalej pokračuje vo svojom rozprávaní, ktoré nabúrava náš idylický, resp. značne zjednodušený, redukovaný obraz o tom, čo sa v Hlbokom odohralo: „*V peknom letnom týždni od 11. do 16. júla 1843 na fare v Hlbokom nevládla zhoda názorov. Veľký balvan na ceste k slovenčine je práve osobnosť Hodžova. [...] O jeho zápornom postoji k slovenčine sa niekoľko týždňov po hlbockej schôdzke dozvie najdôveryhodnejší človek – Samo Bohdan Hroboň [...]. Čo sa malo uvariť pod pokrievkou a čo nemal nik vedieť, to Hurban rozhlasuje po malom zvedavom Slovensku. [...] Napokon sa dohod-*

---

na ktorom v decembri 1943 odznela Rapantova prednáška, bolo zorganizované po tom, ako sa Štúrova evanjelická spoločnosť odmietla podieľať na režimistických oslavách storočnice spisovnej slovenčiny. Slovenská národná knižnica Martin – Literárny archív, fond Samuel Štefan Osuský, signatúra 46 BBB 1, Štúrova evanjelická spoločnosť – zápisky. Výborová schôdzka Štúrovej evanjelickej spoločnosti v Bratislave, konaná dňa 18. februára 1943 [...].

- 18 Pozri napr. *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I*. Bratislava : Národné literárne centrum, 1998, s. 299 (dokument 99, Uzákonenie spisovnej slovenčiny). ISBN 8088878438; podobne FRANKOVÁ, Libuša. *Slováci v novom veku národov (1780 – 1848)*. Prešov : Universum, 2006, s. 113. ISBN 8089046398. Autorka používa termíny *kodifikácia* a *uzákonenie* ako synonymá, ktorými tieto slová v podstate aj sú. Podľa môjho názoru sa pri prvoplánovom vnímaní termín *kodifikácia* ako slovo cudzieho pôvodu zdá byť vhodnejšie, lebo zdanlivo neevokuje súvislosť s právnou sférou, v skutočnosti z nej však pochádza.
- 19 Ján Kadavý – príslušník českej inteligencie, pôsobiaci v slovenskom prostredí; v čase hlbockej porady bol učiteľom na evanjelickej cirkevnej škole v Pešti. Spočiatku patril k stúpencom Jána Kollára, s ktorým sa však nakoniec dostal do konfliktu práve kvôli slovenčine.
- 20 WINKLER, Tomáš. *Perom a mečom. Biografia J. M. Hurbana*. Bratislava : Tatran, 1982, s. 53.

*nú, že rok počkajú, ako sa vyvinie otázka slovenčiny. Ale v podstate sa čaká iba na Hodžov súhlas. Celý dlhý rok. A život sa rúti ďalej, prináša veľa zvrátov. Štúr i Hurban iste dúfali, že hlboké stretnutie sa skončí zhodou názorov, že všetci nájdu jedno koryto, kadiaľ by mal pretekať slovenský život. Ale namiesto dorozumenia vznikol spor a naliehavý problém slovenskej reči sa odsunul na neskorší čas. Aby sa uistili, že konajú správne, navštívia Hollého na Dobrej Vode a o všetkom sa s ním radia. Hollý s krokom k slovenčine súhlasí.*²¹

V podstate teda *Hlboké 1843*²² neprinieslo jednoznačnú dohodu či rozhodnutie, s ktorým by súhlasili všetci účastníci porady, nebolo dostatočne transparentné a opäť bolo z konfesijného hľadiska „jednofarebné“, hoci, ako vidíme zo záverečnej vety Winklerovho textu, aktéri spomínanej historickej udalosti urobili následné symbolické gesto, ktoré tento nedostatok v istom zmysle kompenzovalo: navštívili významného slovenského básnika a katolíckeho kňaza Jána Hollého na Dobrej Vode.

Z hľadiska vyššie uvedených kritérií by sme mohli teda vnímať ako pozitívne skôr valné zhromaždenie Tatrina v Čachticiach: oficiálne schválenie, resp. vyhlásenie slovenčiny za spisovný jazyk v auguste 1847 malo nielen transparentný charakter, ale aj výrazné inštitucionálne zázemie. Už to nebola len autorita konkrétnych fyzických, akokoľvek uznávaných osôb, ale autorita celonárodného spolku, ktorý za týmto rozhodnutím stál, pričom aktérmi udalosti boli príslušníci katolíckej i evanjelickej inteligencie.

Ďalšia historická udalosť, porevolučné stretnutie užšieho kruhu katolíckych a evanjelických národovcov v októbri 1851 v Bratislave, síce spĺňa kritérium nadkonfesijného spolupráce a interkonfesijného konsenzu, ale v porovnaní s čachtickou sednicou to bola predsa len o trochu menej transparentná záležitosť. Dosiahnutie dohody v jazykovej otázke v tomto prípade vyznieva ako produkt racionálno-pragmatického úsilia dotýčajúcich aktérov: bratislavská porada – tak ako ju poznáme z odborného spracovania – nepripomína stretnutie angažovaných národovcov, ale skôr zasadnutie byrokratizovanej jazykovednej komisie z druhej polovice 20. storočia, ktoré sa odohráva za zatvorenými dverami a bez prítomnosti emócií. Navyše si treba uvedomiť, že v októbri 1851 sa už neriešila základná otázka slovenčiny v pozícii spisovného jazyka, ale „iba“ otázka pravopisného systému: jednoducho povedané, nehľadalo sa už riešenie existenciálneho, ale iba „technického“ problému.

Ak budeme reflektovať jednotlivé udalosti, resp. s nimi spojené mikronarativity z emocionálneho hľadiska, veľmi rýchle zistíme, že napr. Hurban v Štúrovom životopise z 80. rokov 19. storočia opisuje návštevu na Dobrej Vode dosť podrobne a s určitým citovým nábojom, ba dokonca vo svojich spomienkach nechá Hollého priamo aj prehovoriť k meritu veci, teda k slovenčine; v predchádzajúcej pasáži však o sporoch ohľadne slovenčiny medzi múrmi hlbokkej fary takticky mlčí (zmieňuje sa iba o zámere založiť Tatrin), pričom nejaké emócie by sme v tejto pasáži hľadali márne.²³

21 WINKLER, ref. 20, s. 54.

22 V nasledujúcich pasážach tohto textu používam redukované a schematizované označenia jednotlivých historických udalostí/epizód, spojených s procesom formovania spisovnej slovenčiny a s konkrétnymi dátumami, teda: *Bratislava 1843* (14. 2. 1843), *Hlboké 1843* (11. – 16. 7. 1843), *Dobrá Voda 1843* (17. 7. 1843), *Čachtice 1847* (10. 8. 1847), *Bratislava 1851* (21. 10. 1851).

23 Nepochybne aj iné tu spomínané historické udalosti museli byť sprevádzané silnými (individuálnymi)

Hoci sa Hurban zmieňuje o *výlete* na Dobrú Vodu,²⁴ na inom mieste svojho textu sa o návštevách národovcov u Hollého – aj tých predchádzajúcich – vyjadruje ako o *pútach*: „*Bývali to púte stále do Madunic, kde Ján Hollý, slovutný, nadšený básnik slovenský, úrad farára rímskokatolíckeho zastával.*“²⁵

Teda aj návšteva na Dobrej Vode 17. júla 1843, zhruba dva mesiace po požiari v Maduniciach, bola takouto púťou. Stretnutie s najväčším slovenským básnikom, ale v danom okamihu zrejme aj s najväčším slovenským martýrom, s Hollým, ktorý si zachránil iba holý život a takpovediac sa druhýkrát narodil, je Hurbanovým perom zachytené v značne idylickej podobe: vôbec nespomína básnikovo ľudské a telesné utrpenie,²⁶ naopak, z jeho opisu vyžaruje pohoda, optimizmus a radostné uvítanie štúrovcov veľkým básnikom. Základný pôdorys mikropříbehu *Dobrá Voda 1843* navyše vzdialene pripomína biblické putovanie troch mudrcov z východu: Štúr, Hurban a Hodža sa prichádzajú pokloniť národnému bardovi a prinášajú mu naozaj špecifický duchovný dar, zvest' o rozhodnutí prijať nový spisovný jazyk.

Na margo rozdielu medzi historickou skutočnosťou a Hurbanovým podaním Eva Fordinálová uvádza, že „*hoci z Hollého korešpondencie s Martinom Hamuljakom vieme, že priamy súhlas [so zavedením nového spisovného jazyka – P. M.] nevyslovil, rozhodujúce bolo, že nezaul ani jednoznačne odmietavé stanovisko. Naopak, na záver návštevy dal J. M. Hurbanovi, L. Štúrovi a M. M. Hodžovi svoje kňazské požehnanie, čo pokladali kodifikátori za súhlas.*“²⁷

Literárna historička v tejto súvislosti upozorňuje aj na ďalšie momenty: „*V tomto [...] [Hurbanovom] opise dobrovodskej atmosféry [publikovanom v 80. rokoch 19. storočia] je, pod vplyvom času a následných politických udalostí, cítiť miernu hyperbolizáciu, no nie mystifikáciu.*“²⁸ *Hollého psychická podpora im bola ‚živou vodou‘ v zápase o slovenčinu do budúcich rokov. Požehnanie, ktoré od neho dostali, bolo zrejme viac aktom kňaza než národného reprezentanta, avšak Štúr, Hurban a Hodža sa z tejto návštevy vrátili jednoznačne ‚povzbudení v národnej viere‘.*“²⁹

---

emóciami – či už negatívnymi alebo pozitívnymi (čo je napokon pri účasti ľudí s takými povahovými črtami, aké mal napr. Hurban, úplne prirodzené) – ale prejavy týchto emócií boli z historickej narácie vytesňované; do kolektívnej pamäti spravidla ako súčasť príslušného mikropříbehu neprenikli.

24 HURBAN, ref. 6, s. 336, podobne na s. 59.

25 HURBAN, ref. 6, s. 55.

26 Svedectvo Jána Francisciho, ktorý navštívil Hollého v Maduniciach bezprostredne po májovom požiari 1843 (spolu so S. Vozárom a J. Gáberom Lovinským), je z tohto hľadiska – celkom prirodzene – konkrétnejšie: zmieňuje sa nielen o zničenom kostole a fare, ale aj o Hollého popáleninách a jeho biednej strave (pšenová kaša v koryte): „*Všetko to, čo sme videli, a pohľad na samého Hollého taký dojem urobilo na nás, že sme takmer na kolena padli pred ním a nevedeli sme tak skoro slova predniesť.*“ Citované podľa AMBRUŠ, Jozef (ed.). *Ján Hollý očami svojich súčasníkov*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1964, s. 184.

27 FORDINÁLOVÁ, Eva. Dozrievanie Hurbanovej osobnosti a zápas za slovenčinu. In ROLKOVÁ, Natália (ed.). *Jozef Miloslav Hurban – prvý predseda Slovenskej národnej rady (Príspevky k 190. výročiu narodenia)*. Bratislava : Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky, 2007, s. 54, 55. ISBN 9788089052370.

28 Eva Fordinálová tu naráža na tvrdenia niektorých autorov, upozorňujúcich na to, že Hurban v podstate zavádzal, klamal slovenskú verejnosť, keď jej podsúval predstavu, že Hollý vyslovil súhlas so zavedením nového spisovného jazyka, osnovaného na základe stredoslovenčiny.

29 FORDINÁLOVÁ, ref. 27, s. 55.

Zdá sa, že Hurban si uvedomoval nejednoznačnosť Hollého stanoviska v otázke nového spisovného jazyka, preto ju na jednej strane kompenzoval medializovaním spomínaného aktu požehnania: toto požehnanie nie je určené len im trom, teda Štúrovi, Hurbanovi a Hodžovi, ale nepriamo aj celému Slovensku, v Hurbanovom chápaní je to skôr posolstvo, odkaz významnej autority adresovaný všetkým Slovákom.

Na druhej strane je v Hurbanovom texte nejednoznačnosť Hollého stanoviska narušaná postupom, ktorý by sme mohli chápať ako určitú rétorickú stratégiu. Hurban predsa nepíše, že Hollý sa *expressis verbis* vyjadril v prospech novej slovenčiny, že ju priamo odobril, ale svojich čitateľov presvedča „iba“ o tom, že Hollý „*nič nemal proti čistej slovenčine*“, čím však nepriamo naznačuje, že Hollý v podstate so Štúrovou koncepciou súhlasil. Pritom ale zamlčuje básnikovo individuálne rozhodnutie zotrvať pri bernolákovčine, resp. sa o ňom nezmieňuje: v podstate však ani nevieme, či počas návštevy toto svoje rozhodnutie Hollý priamo vyjadril.³⁰

Údajný Hollého súhlas teda Hurban nevyjadruje prostredníctvom priamej reči, nevkladá Hollému do úst konkrétnu vetu, ale využíva iba autorský sprievodný komentár, ktorý je naozaj „šalamúnskym“ riešením tohto problému: prostredníctvom dvojitého záporu formuluje Hollého postoj ako negáciu negácie („*nič nemal proti čistej slovenčine*“). Ak porovnáme tento spôsob vyjadrenia súhlasu s potenciálne iným, no v bežnej ľudskej komunikácii obvyklejším spôsobom artikulovania súhlasu (teda: *nemať nič proti... verzus súhlasiť s...*), pravdepodobne si uvedomíme jemné nuansy, odlišujúce tieto dve formulácie, ktoré sa v konečnom dôsledku podpísali aj pod samotnú Hurbanovu výpoveď: na jednej strane síce čitateľovi podsúva predstavu, že Hollý so štúrovskou koncepciou súhlasil, ale zároveň prostredníctvom „pružného“ autorského jazyka čitateľovi odkazuje, signalizuje, že v tomto súhlase je badateľný určitý deficit osobnej (napr. citovej) zainteresovanosti Hollého. Tieto skutočnosti zvädzajú k vysloveniu záveru, že Hurbanova výpoveď o básnikovom súhlase so zavedením nového spisovného jazyka má v podstate ambivalentný charakter, no v skutočnosti Hurban túto ambivalenciu ako autor vzápätí sám naruša, keď necháva prehovoriť Hollého a do úst mu vkladá vetu „*už tie národné [rozumej: ľudové – P. M.] piesne najkrajšie znejú v tej hornoslovenskej reči*“. Ide o myšlienku, resp. argument, ktorý je typický skôr pre romantickú generáciu, bazírujúci nielen na predstave čistoty a ľubozvučnosti stredoslovenčiny v jej liptovskom či turčianskom variante, ale aj na predstave folklóru ako základnej inšpirácie pre kreovanie národnej kultúry, ktorý v tejto pozícii strieda antické klasické vzory, pôvodne fedrované práve Hollým. Je otázne, či Hollý túto myšlienku naozaj vyslovil, ak bol sám ukotvený v iných mentálnych štruktúrach a inom kultúrnom kontexte, resp. či ju chápal v súzvuку s romantickými ideálmi.³¹ Hurbanova výpoveď však sledovala dôležitý cieľ – dokázať,

30 Na okraj tohto momentu ďalšia bádatel'ka poznamenáva: „*Azda najviac sa [...] traduje nie celkom presná interpretácia [...] ako Hollý ‚posvätil‘ [...] rozhodnutie [štúrovcov] pre novú spisovnú slovenčinu s tým, že on sám zostal verný pri bernolákovčine iba zo zotrvačnosti. Karol Rosenbaum [však] [...] zdôrazňuje, že to nebolo celkom tak, ale že Hollý sa nevzdal bernolákovčiny z vlastného presvedčenia, a to aj napriek tomu, že už ako ‚starnúci básnik musel jasne pobaďať, že v bernolákovskom tábore niet už tvorivejších síl, že sám ani približne nemá nástupcu alebo partnera‘.*“ RIŠKOVÁ, Lenka. Z korešpondencie Jána Hollého. Niečo o vzťahu Jána Hollého k protestantským autorom. In *Slovenská literatúra*, 2015, roč. 62, č. 6, s. 496. ISSN 0037-6973.

31 Hollého reakcia z roku 1827 na Šafárikovu charakteristiku bernolákovčiny (resp. západnej slovenčiny),

že Hollého názory korešpondovali s myšlienkami, predstavami a zámermi štúrovej generácie. Preto Hurban vygeneroval obraz J. Hollého ako človeka, ktorý si uvedomuje svoje miesto v kultúrno-historickom vývoji Slovenska a jeho časovú podmienenosť, a ktorý pozitívne reflektuje a akceptuje nástup novej generácie, riešajúcej podobné problémy, ale s inými nástrojmi a prostriedkami (nahradenie bernolákovčiny štúrovskou stredoslovenčinou).

Hurban tak prostredníctvom jazyka, na lexikálnej a štylistickej rovine, konštruuje konkrétnu podobu historického faktu. Prerozprávanie Štúrovho života (a v rámci neho aj opisy udalostí v Hlbokom a na Dobrej Vode) však sprevádza aj účelová selekcia či retušovanie faktov. Zdá sa, že niektorým momentom tohto mikropríbehu Hurban účelovo dodáva inú váhu, či iný význam, než aké mali pravdepodobne v historickej realite. Hurbanovo podanie je v podstate zamotaným kľbkom, v rámci ktorého je pomerne ťažké rozlíšiť autorskú fabuláciu, čiru fikciu alebo len významový posun (rozumej: oproti tzv. historickej pravde), vyprodukovaný z národnoideologických dôvodov. Do hry však vstupujú aj iné faktory, predovšetkým ľudská psychika, teda fenomén, ktorý historiografia spravidla príliš nezohľadňuje.

Uvedenú skutočnosť môžeme ilustrovať na prípade druhej konštitutívnej zložky Hurbanom sprostredkovaného príbehu, teda prostredníctvom požehnaní, ktoré Hollý udelil štúrovcom. Ako som už uviedol vyššie, E. Fordinálová zdôrazňuje, že išlo skôr o akt kňaza, teda o tradične chápaný náboženský úkon, ktorý si štúrovci vysvetlili (a následne aj prezentovali) ako národné požehnanie, ako posvätenie ich národnokultúrnej aktivity (Hurban: „*Hollý nám dal požehnanie svoje k dielam vtedy umierneným*“, t. j. ku kodifikácii, ale aj k založeniu Tatrína). Je toto ideologicky motivovaný významový posun voči tzv. historickej pravde? Alebo povedané ešte „tvrdsie“ – je to vyslovene klamstvo, nepravda?

V tomto kontexte pokladám za relevantné upozorniť na konštatovanie psychológa komunikácie, ktorý zdôrazňuje, že „*podstatou prijímaní a dekódovanií sdelení je převádění významu zprávy (tedy nejen obsahu) do mentálních struktur příjemce*“. Navyše príjem správy, akejkol'vek informácie nie je pasívnym, ale aktívnym procesom: „*Tam, kde se usilovně snažíme porozumět, event[uelně] velmi soustředěně naslouchat – a chápat, jde sice o přijímání sdelení kontrolované naší vůlí, ale ani vědomá kontrola a okamžitě ověřování přijímaných obsahů není zárukou ‚objektivitě‘. V tomto smyslu je frazeologismus ‚objektivně informovat‘, někdy stavěný do protikladu k subjektivním zprávám, pouhé klišé. Objektivní komunikace je fikcí a stejnou iluzí je i objektivní informace*.“³²

Literárna historička Jana Pácalová, ktorá Hurbanov životopis Ľudovíta Štúra analyzovala veľmi podrobne, konštatuje, že Hurbanovou motiváciou prerozprávať, resp. opísať udalosti „inak“, než ako sa v skutočnosti stali, bola „*inštalácia pravdy*“, ktorú on ako

---

uverejnenú v rámci *Geschichte der slavischen Literatur*, svedčí skôr o opaku: „*Znameňitá je to ovšem kniha, ale o naší slovenčine tak, jako i ostatní bratři jeho evaňgelici nechvalitebne v něj píše; ano, abi ju tím víc znižil, a tak aj Slovár Bernoláka zlahčil, [Šafárik] noví úskok vimislet, keď ju moravsko-slovenskú volá a za čírú slovenčinu pokládá len tu, která v Liptove, Turci, Orave, v Tekovskej, Gemerskej stolici v obíčaji je [...] to že má bit' čirá čistá slovenčina, tá ale naša [je] moravská.*“ Citované podľa RIŠKOVÁ, ref. 30, s. 500.

32 VYBÍRAL, Zdeněk. *Psychologie komunikace*. Praha : Portál, 2009, s. 55. ISBN 9788073673871.

autor „*vníma a následne textovo konštruuje, zobrazuje, a tým potvrdzuje a upevňuje ako pravdu historickú a objektívnu*“.³³

Ak sa však zameriame na spomínaný akt požehnaní, musíme si položiť základnú otázku: naozaj v tomto prípade opisuje Hurban udalosť „inak“, než ako sa skutočne stala, resp. naozaj pripisuje aktu požehnaní taký význam, ktorý bol v rozpore s Hollého zámerom? Problém spočíva v tom, že skutočnosť, objektívnu realitu vôbec nepoznáme. Nevieme, s akým úmyslom akt požehnaní Hollý realizoval nielen preto, že nemáme k dispozícii prameň (formulovaný nie *ex post!*), ktorý by z pozície Hollého jednoznačne a nespochybniteľne definoval tento akt; okrem Hurbanovej výpovede však nedisponujeme takými prameňmi, ktoré by z pozície ďalších aktérov stretnutia na Dobrej Vode vniesli svetlo do tejto problematiky.

V tejto súvislosti pripomínam skutočnosť, že do istej miery môžeme za relevantný prameň pokladať napr. list, ktorý J. Hollý adresoval 23. augusta 1844, teda približne rok po návšteve štúrovcov na Dobrej Vode, Martinovi Hamuljakovi: reaguje v ňom na vydanie II. ročníka almanachu Ľitva, prvej knihy v štúrovskej slovenčine. Konštatuje, že „*luteráni*“ dodržali svoj sľub prejsť od češtiny k slovenčine a naozaj začali písať po slovensky. Znepokojuje ho však to, že odteraz budú na Slovensku fungovať dve podoby spisovného jazyka, (Štúrova) hornoslovenská a (Bernolákova) dolnoslovenská. Vzápätí zdôrazňuje svoje stanovisko: „*Ja ale, až bich čo mohel, jako nemožem, abi[ch] si bol stáli, dolnoslovenské [nářečia], které u katolických Slovakov do običaje uvedené je a pre všekých najsucejšie je, bich sa do konca pridržal. Slepota, slepota je najvatšá pre mňa bida.*“³⁴ Z citovanej vety jednoznačne vyplýva, že Hollý neschvaľoval Štúrovu kodifikáciu na báze stredoslovenčiny a chcel zotrvať pri západoslovenčine kodifikovanej Bernolákom, lebo sa podľa jeho názoru osvedčila a pokladal ju za najvhodnejšiu pre kreovanie spisovného jazyka. Chcel jej zostať verný, ale zdôrazňoval, že reálne, prakticky je to už pre neho takmer nemožné, lebo v dôsledku požiaru v Maduniciach prišiel o zrak.

V liste adresovanom Hamuljakovi 20. júla 1846 zaujal podobný postoj: zmieňuje sa o tom, že ho navštívil Štúr so svojimi spolupracovníkmi a presviedčal ho, aby v kruhoch katolíckych vzdelancov sprostredkoval myšlienku stretnutia štúrencov štúrovskej a bernolákovskej slovenčiny, aby sa mohli poradiť, dohodnúť a zjednotiť v jazykovej otázke.³⁵ Hollý v podstate odmietol ponúkanú rolu sprostredkovateľa, pričom sa vyhovril aj na svoje problémy so zrakom. Pravou príčinou jeho zdržanlivosti či neochoty však bolo evidentné sklamanie z toho, že štúrovcí neakceptovali v pozícii spisovného jazyka bernolákovčinu: „*Kebi boli zostali pri našej slovenčine, mohlo bit bez všekého [rozumie: bez všetkých problémov – P. M.]*“³⁶

33 PÁCALOVÁ, Jana. Subjekt, pamäť a identita v literárnych portrétoch Ľudovíta Štúra. In MACHO, Peter – KODAJOVÁ, Daniela a kol. *Ľudovít Štúr na hranici dvoch vekov. Život, dielo, doba verzus historická pamäť*. Bratislava : Historický ústav SAV vo VEDE, vydavateľstve SAV, 2015, s. 140. ISBN 9788022414548.

34 AMBRUŠ, Jozef. *Korešpondencia Jána Hollého*. Martin : Matica slovenská, 1967, s. 183, list 94.

35 Nakoniec sa takéto stretnutie uskutočnilo až o rok neskôr (1847) v Čachticiach, na štvrtom valnom zhromaždení spolku Tatrin.

36 AMBRUŠ, ref. 34, s. 195-197, list 104.

Problém obidvoch citovaných listov ako relevantných prameňov týkajúcich sa udeľenia požehnaní Štúrovi, Hurbanovi a Hodžovi v roku 1843 spočíva v skutočnosti, že boli napísané so značným odstupom času (jeden, resp. až tri roky po návšteve na Dobrej Vode); navyše ani v jednom z nich Hollý tento akt priamo nespomína. Pochopiteľne, poznatky získané z uvedených prameňov (Hollého zdôraznenie „vernosti“ bernolákovčine/západoslovenčine) sú takého rázu, že na základe logického uvažovania môže bádateľ dedukovať záver spochybňujúci Hurbanovu interpretáciu aktu požehnaní. Napokon aj tzv. zdravý sedliacky rozum nám velí položiť si otázku: prečo by Hollý udeľoval trom štúrovcom požehnanie ako akt posväcujúci, legitimizujúci národné aktivity, s ktorými sa on sám osobne nestotožňoval? Jedno z možných vysvetlení je, že v danom okamihu bol ešte náchylný veriť tomu, že v nazeraní štúrovcov dôjde k zmene postoja voči bernolákovčine. Proti načrtnutému spôsobu argumentácie sa dá samozrejme namietať poukazovaním na jeho špekulatívnosť, keďže z prameňov nie je takáto Hollého taktika evidentná a priamo doložitelná.

Verbálny akt súhlasu a ritualizovaný akt požehnaní predstavujú v Hurbanovom príbehu spojené nádoby – ako také ich chápal a prezentoval Hurban, nepochybne ich však musel takto chápať aj sám Hollý: v opačnom prípade by spochybnil sám seba, svoju osobnostnú integritu. Takéto uvažovanie je z pohľadu dnešného bádateľa logické a úplne legitímne: privádza nás však k nejednoznačnému záveru. Aby som predišiel nedorozumeniu, upozorňujem, že vôbec nechcem dokázať, ktoré dekodovanie Hollého symbolického gesta je to „správne“ – náboženské alebo národné? Naopak, chcem dokázať, že sa to dokázať nedá: tento maličký gordický uzlík nedokážeme pravdepodobne nikdy ani rozplieť, ani rozťať, ale vždy zostaneme iba v rovine predpokladov. V podstate aj z formulácie E. Fordinálovej („*požehnanie, ktoré od neho [Štúrovci] dostali, bolo zrejme viac aktom kňaza než národného reprezentanta [...].*“) vyplýva závažná skutočnosť: autorka si je vedomá toho, že na základe dostupných prameňov nemôže jednoznačne konštatovať, či zo strany Hollého išlo výlučne o tradične chápaný náboženský úkon alebo mu on sám prisudzoval aj istú národnú dimenziu.

Ak budeme teda výpovednú hodnotu príslušných dostupných prameňov konfrontovať s poznatkami psychológie komunikácie a premietneme ich do kontextu Hurbanovej verzie mikronaratív *Dobrá Voda 1843*, ako bádatelia musíme pripustiť fakt, že nedokážeme objektívne posúdiť, či v prípade požehnaní išlo zo strany J. M. Hurbana o zámernú, ideologicky motivovanú a účelovo artikulovanú dezinterpretáciu Hollého činu, teda o nepravdu/klamstvo postavené do služieb národnej idey. Upozorňujem však na skutočnosť, že nacionalistické dekodovanie a následné prezentovanie aktu požehnaní, ako ho poznáme z Hurbanovho životopisu E. Štúra, plne korešpondovalo s pseudoreligióznou štruktúrou symbolických reprezentácií Hollého ako *Otca Slovákov*. Tá je doložitelná napr. často citovaným listom z júna 1843, ktorý adresovala bratislavská študentská mládež básnikovi pri príležitosti jeho menín.³⁷

Tu upozorňujem na reflexiu Hollého v kruhu štúrovcov, resp. na jeho dvojaké oslovenie: buď ako *Velebného Otca*, čo je tradičné oslovenie duchovnej osoby v katolíckom

37 Zdravicu Hollému pozri napr. v publikácii FORDINÁLOVÁ, Eva. *Otec a syn národa. Vzťah Jána Hollého a Ludovíta Štúra*. Skalica : Záhorské múzeum v Skalici, 2015, s. 69, 70, 71. ISBN 9788085446838.

prostredí, alebo ako *Otca Slovákov*, čo je oslovenie konštruované na pozadí religiózne štrukturovanej kultúry a adaptované do rétoriky nacionalizmu. Práve chápanie Hollého ako *Otca Slovákov* signalizuje, že myslenie štúrovcov bolo prioritne nacionalistické. Z hľadiska tohto mentálneho nastavenia bolo úplne logické, že Hurban dešifroval Hollého gesto (t. j. akt požehnanie) ako národné. Naopak, zrejme by bolo dosť čudné a v radoch bádateľov by logicky vyvolávalo oveľa viac otázok, ak by Hurban ako príslušník národoveckej komunity, teda v podstate nacionalista, ktorý pokladal Hollého za významný symbol slovenského nacionalizmu, dešifroval a následne prezentoval spomínané gesto ako nenárodné.

Jana Pácalová konštatuje, že „*spôsob vzťahovania sa ku kolektívnej identite prostredníctvom konštruovania osobnej výpovede, ktorý je zreteľný v [...] Hurbanovom [...] [životopise Ludovíta Štúra], je pre memoárové texty sledovaného obdobia typický. Zdanlivo exemplárny prípad robí z Hurbanovej biografie skôr to, že ide o notoricky známy text, ktorý sa v konkurencii s inými dobovými výpoveďami súčasníkov presadil vďaka tomu, že bol prijatý ako text inštitucionalizujúci kolektívnu pamäť o Ludovítovi Štúrovi*“.³⁸

Autorkinu charakteristiku spomínaného životopisu môžeme zrejme rozšíriť, resp. modifikovať v tom zmysle, že ide o text, ktorý zároveň inštitucionalizoval aj kolektívnu pamäť na 17. júl 1843, teda na *Dobrá Vodu 1843*.

Vo svojej podstate je návšteva štúrovcov na Dobrej Vode – tak ako ju verejnosti predkladá Hurban – symbolickým aktom. Sprevádzajú ho emócie osnované na pozadí pomeru medzi Štúrom/Štúrovcami a Hollým, ktorý je prezentovaný ako synovsko-otcovský vzťah. To sú charakteristiky, ktoré vyššie uvádzaným historickým udalostiam (napr. *Čachtice 1847, Bratislava 1851*) a s nimi spojeným mikronarativom chýbajú,³⁹ pre formovanie kolektívnej pamäti a identity sú však nesmierne dôležité. Mikropríbeh o návšteve na Dobrej Vode a v rámci neho medializovanie (údajného) Hollého súhlasu či následného požehnanie nadobúdalo v symbolickej inštrumentalizácii legitimizáciu funkciu: uvedený príbeh – a v jeho rámci najmä obraz Hollého – symbolicky posväcoval štúrovskú jazykovú (a národnú) koncepciu. V kontexte zápasu o spisovnú slovenčinu v 40. rokoch 19. storočia fungoval ako legitimizačný nástroj smerom voči jednotlivcom a skupinám z katolíckeho tábora, preferujúcim naďalej bernolákovčinu.⁴⁰ Je pochopi-

38 PÁCALOVÁ, ref. 33, s. 140. Podobne hodnotí Hurbanov životopis L. Štúra aj ďalší autor – ako biografu, ktorá „*fundamentálne formovala národný historický kánon a Štúrov obraz v pamäti slovenskej verejnosti*“; DEMMEL, ref. 10, s. 29.

39 Napriek tomu nemožno prehliadnuť skutočnosť, že aj *Čachtice 1847* sprevádzali početné symbolické akty a rituály, ktoré do istej miery evokovali prekonávanie konfesijných partikularizmov a utváranie národnej jednoty v prostredí slovenskej inteligencie.

40 Podrobne analyzoval ich názory a postoje J. Butvin. Pozri BUTVIN, Jozef. *Slovenské národno-zjednocovacie hnutie (1780 – 1848)*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1965, s. 324, 325. Nedôveru voči Štúrovmu jazykovému projektu v kruhoch bernolákovcov možno ilustrovať výrokom M. Hamuljaka v liste J. Hollému z 18. 3. 1844: „*lahko teda sa staňe, že celá vec do luteranských ruk prijde a samá čeština buďe*“ (citované podľa sekundárneho zdroja RIŠKOVÁ, ref. 30, s. 496). L. Štúr zaujal stanovisko voči „opozícii“ bernolákovcov v súkromnom liste S. B. Hroboňovi (18. 2. 1846), pričom ho informoval aj o potrebnej stratégii: „*[...] I zo strani bernoláckej sa daktori malkotenti proti slovenčine ozývajú a bojsa, kebi sa schitili a zorganizovali, bojsa bi sme do nebezpečného medzi dva ohňe položeňa prišli. Musíme teda teraz na čechizm celou silou udrjet, a kím sme s čechistami nje hotovi a mladuo pokoleňa katolícko sa k nám nepřirazi, [staršiu generáciu] bernolákovcou zaobchádzať, im volkať, ich*

teľné, že túto úlohu nemohol plniť smerom k českému vzdelaneckému prostrediu, lebo v ňom J. Hollý nefiguroval ako uznávaný básnik a prirodzená autorita. V priebehu dlhodobého historického vývoja, najmä v 20. storočí, však mikronaratív *Dobrá Voda 1843* postupne získaval aj ďalšie funkcie.

• • •

Jozef Miloslav Hurban vo svojej štúdií *Slovensko a jeho život literárny*, ktorá vychádzala na pokračovanie na stránkach *Slovenských pohľadov* v rokoch 1846 – 1851, konštatoval, že verejný a kultúrny život na Slovensku pôvodne vyzeral tak, ako keby bol medzi oboma jazykovými tábormi postavený čínsky múr. Chcel tým naznačiť, že obidve skupiny inteligencie existovali vedľa seba, ale komunikovali medzi sebou minimálne, spravidla sa ignorovali alebo medzi sebou súperili: „*Každá strana zbierala svoje sily, jedna pred druhou ich zostrit' a k víťazstvu uspôsobiť sa usilujúc. [...] Slováci evanjelickí sa domnievali, že pravdu, a to úplnú pravdu majú, keď mohli povedať, že česká reč je vzdelanejšia ako slovenská, a zato dvojnásobnú prácu vynakladať museli, lebo im bolo reč aj veci učiť. Bernolákovi nášľapníci sa zas nazdávali, že oni majú úplnú pravdu, keď mohli s dobrým svedomím povedať, že pre Slovákov sa má po slovensky písať. Ale toto by ešte všetko bolo ušlo, keby sa len tá úzkosrdečnosť náboženská bola vysťahovala z hláv slovenských, pre ktorú sa nemohli synovia jedného národa po bratsky objasť.*“⁴¹

Odhládnuť od skutočnosti, že ponad tento pomyselný čínsky múr si sporadicky podávali ruky prostredníctvom ojedinelých iniciatív niektorí príslušníci inteligencie z obidvoch konfesijných či jazykových táborov, pričom tieto sa čoraz častejšie stávali programovými,⁴² je dôležité uvedomiť si fakt, že to, čo Hurban označuje ako *náboženskú úzkosrdečnosť* v hlavách ľudí, nie je nič iné, než typický fenomén slovenského verejného života, tradičný konfesionalizmus, ktorý analyzoval Anton Augustín Baník. V súvislosti so situáciou v prvej polovici 19. storočia konštatoval: „[...] v slovenskom národnom konfesionalizme tejto doby nebolo [...] ešte znepokojivého ostňa, najmä nie toho zla, ktoré od konca 19. storočia preťahuje sa po slovenskom národe ako temná hmla konfesionalnej žiarlivosti a od začiatku 20. storočia ako čierny dym politicko-mocenského konfesionalizmu“.⁴³

S uvedeným fenoménom sa museli pochopiteľne vyrovnávať aj hlavní aktéri modernizácie, v slovenskom prostredí teda predovšetkým L. Štúr: veď konfesionalizmus a konfesijný partikularizmus sa stávali brzdou ďalšieho vývoja slovenskej spoločnosti. Komplikovali vytváranie pocitu národnej spolupatričnosti a jednoty, a tým znižovali akcieschopnosť Slovákov v nadchádzajúcich spoločensko-politických zápasoch.⁴⁴

---

v šachu držať.“ AMBRUŠ, ref. 16, s. 120-121.

41 Citované podľa vydania HURBAN, Jozef Miloslav. *Slovensko a jeho život literárny*. Bratislava : Tatran, 1972, s. 132, 133.

42 Konkrétne príklady uvádza napr. BUTVIN, ref. 40, s. 94, 95, 114, 115. Na vzájomné kontakty, podporu a spoluprácu ako na základné určujúce charakteristiky pomeru medzi oboma konfesijnými, resp. jazykovými tábormi odkazuje aj RIŠKOVÁ, ref. 30, s. 495, 496.

43 BANÍK, Anton Augustín. *O dialektickej podstate slovenského konfesionalizmu*. Ed. Augustín Maťovčík. Martin : Vydavateľstvo Maticy slovenskej, 2000, s. 35. ISBN 8070905662.

44 Podrobnejšie v štúdií ŠKVARNA, Dušan. *Ľudovít Štúr a modernizácia slovenskej spoločnosti pred ro-*

Vzájomné kontakty, pokusy o zblíženie a spoluprácu, hľadanie konsenzu, všetky tieto iniciatívy alebo aktivity boli vlastne prekračovaním onoho múru, či dokonca pokusom o jeho demontáž, v snahe urýchliť formovanie národne definovanej slovenskej spoločnosti. V podstate išlo o dlhodobější proces prekonávania mentálnych bariér.

V priebehu ďalšieho historického vývoja nadobúdala v očiach mienkotvorných predstaviteľov národného hnutia inštrumentalizovaný motív prekročenia/prekračovania mentálnych hraníc či bariér, prítomný v štruktúre príslušného historického mikronarativu, status symbolického gesta, ktoré funguje ako normotvorný akt, zakladajúci sociálnu predstavu jednoty národa. Zároveň však implikoval trvalú prítomnosť konfesionalnej (katolícko-protestantskej) duality, ktorú nepokladal za nutné zlo, ale – ak uvažujeme v intenciách primordialistického chápania národa, ktorého stupencami boli (bez toho, aby si to priamo uvedomovali) aj slovenskí národovci 19. storočia – za prirodzenú súčasť národného „organizmu“.

Takéto gesto muselo (a musí) byť nielen dostatočne transparentné, čitateľné, ale aj mediálne komunikované (a podľa možnosti neustále reprodukované) v podobe symbolických reprezentácií, ktoré boli/sú rozširované medzi obyvateľstvom. Navyše by malo byť v oboch konfesionalných prostrediach akceptovateľné a akceptované ako zreteľný a nespochybniteľný prejav interkonfesionalného konsenzu.

Dôležitosť mikropriebehu *Dobrú Vodu 1843*, ktorý je situovaný do rámca veľkého národného narativu, spočíva okrem iného aj v jeho edukačnej a socializačnej funkcii. Prostredníctvom neho si (nielen) žiaci a študenti osvojujú konkrétne poznatky o minulosti, čo vytvára racionálne i emocionálne predpoklady pre stotožnenie sa s predkladanou medializovanou verziou minulosti ako *národných dejín*. To je však podľa môjho názoru skôr sekundárna záležitosť. Primárnu dôležitosť tohto mikronarativu vidím v tom, že *nás učí byť Slovákmí*, presnejšie povedané, učí nás byť príslušníkmi slovenského národa ako dvojkonfesionalného spoločenstva.⁴⁵

V socializačnom procese vrastá každé dieťa či študent do národnej kultúry, teda osvojuje si národnú kultúru, stáva sa členom národného kolektívu. Jej súčasť tvorí aj kultúra medziludských vzťahov, sociálna komunikácia, kolektívna pamäť či sociálna predstavivosť. Spomínané vrastanie je sprievodným javom integrovania mladého človeka do sveta dospelých, do spoločnosti, ktorá je primárne definovaná národne, čo samozrejme neznamená, že v dospelosti už nie sme účastníkmi podobného procesu.

Inak povedané, overiteľné fakty a detaily, na ktoré si tak potrpí pozitivisticky orientovaný historik, samotný opis priebehu návštevy štúrovcov u Hollého, to všetko sú v tomto mikronarative sekundárne záležitosti. Oveľa dôležitejšie je nadčasové posolstvo, ktoré

---

kom 1848. In *Studia Academica Slovaca 44. Prednášky 51. letnej školy slovenského jazyka a kultúry*. Eds. Jana Pekarovičová, Miloš Vojtech. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2015, s. 84. ISBN 9788022339155.

45 Uvedené konštatovanie treba chápať skôr ako obrazné vyjadrenie: tento (alebo akýkoľvek iný) poučný príbeh z dejín nás neučí, nevychováva sám od seba; robia tak konkrétni ľudia (napr. učitelia, publicisti, osvetoví pracovníci atď.) alebo prostredníctvom týchto ľudí rôzne inštitúcie, systémy, či médiá (napr. školstvo, propaganda, tlač, televízia atď.), ktoré s podobnými naratívmi narábajú: určitéj cieľovej skupine (napr. žiakom, celej populácii) podsúvajú konkrétne, účelovo modelované a štruktúrované obrazy či príbehy z dejín, ktorých cieľom je ovplyvniť, usmerniť identitu (prípadne lojalitu) príslušníkov danej sociálnej skupiny.

tematizácia a medializácia tohto mikropříbehu prináša. Toto posolstvo, ktoré je súčasťou konštruktú *národných dejín* a ktoré zároveň tento konštrukt pomáha vytvárať a udržiavať, predstavuje základnú axiómu moderného slovenského nacionalizmu. Je esenciálnym vyjadrením národnej idey v slovenskom prostredí, lebo nás „učí“, že fenomén *národného* je výsledným produktom interkonfesionálneho konsenzu, ktorý sa musí neustále obnovovať.

Je len pochopiteľné, že v súčasnosti je v dôsledku sekularizácie, poklesu vplyvu cirkevných štruktúr, ale aj konfesionálne profilovanej kultúry na verejný život spoločnosti tento organizačný prvok sociálnej predstavivosti oslabený. Nemali by sme však zabúdať na skutočnosť, že počas celého 19. storočia a prinajmenšom ešte aj v prvej polovici 20. storočia predstavoval tento fenomén dôležitú súčasť verejného života na Slovensku.

Dobrá Voda 1843 teda nie je len emocionálne príťažlivý, dojemný príbeh s určitou dávkou pátosu, kvôli ktorému sa oplatí aj v súčasnosti urobiť príjemný výlet k básnikovmu hrobu či navštíviť jeho pamätnú izbu; je to aj naratív s univerzálnejším posolstvom: podľa môjho názoru funguje ako médium, nosič, v ktorom je zakódovaná dôležitá „genetická“ informácia o podstate slovenského nacionalizmu. Adjektívum *genetický* je v tomto kontexte nepresné, tak trochu zavádzajúce, lebo asociuje obraz národa ako živého organizmu a nedostatočne reflektuje skutočnosť, že aj národná identita je predovšetkým kultúrne a sociálne podmienený fenomén, že ide o konštrukt. Ak by sme však chceli zostať verní tejto rétorike a terminológii, potom by sme mohli distribúciu mikronarátivu *Dobrá Voda 1843* medzi široké vrstvy obyvateľstva prirovnáť k vakcinácii organizmu, ktorý si má prostredníctvom tohto medicínskeho zásahu vytvoriť protilátky práve proti „zhubnému“ vplyvu konfesionálneho partikularizmu.

Možno literárne či publicistické texty o návšteve štúrovcov na Dobrej Vode nemožňujú vždy také dekodovanie, aké som naznačil vyššie, no Kováčikov obraz z roku 1935 je v tomto smere viac-menej jednoznačný: podsúva svojim percipientom predstavu o Slovákoch ako o dvojkonfesionálnom národnom spoločenstve.

Zrejme sa už nikdy nedozvieme, čo bolo základným impulzom pri rozhodnutí troch štúrovcov navštíviť Hollého na Dobrej Vode. Išlo od prvopočiatku iba o súkromnú návštevu, ktorej cieľom bolo zistiť Hollého názor alebo získať od neho radu, pričom si až dodatočne uvedomili jej symbolický potenciál ako historickej udalosti relevantnej pre formovanie národnej ideológie a identity? Alebo od začiatku vnímali symbolickú stránku spomínanej návštevy a vopred kalkulovali s verejným pertraktovaním tohto príbehu a s jeho „propagandistickým“ využitím pri kodifikácii novej spisovnej slovenčiny?

Bez ohľadu na to, aká bola ich prvotná motivácia, mikronarátív *Dobrá Voda 1843* nám v konečnom dôsledku neposkytuje len obraz individuálnych zážitkov účastníkov tejto návštevy (konkrétne Hurbana, ktorý ju opísal). Približuje nám, teda dnešným konzumentom písaného textu, výtvarného (či iného, napr. filmového) zobrazenia, akt stretnutia príslušníkov dvoch odlišných konfesionálnych a jazykových táborov, ktorý je možné „čítať“ ako zámerné, programové, z hľadiska formovania národnej jednoty a identity intencionálne prekračovanie mentálnych bariér. Sprostredkúva symbolické gesto „našich“ predkov, hodné nasledovania pri budovaní konsenzuálne kreovanej spoločnosti.

Aktuálne „čítanie“ tohto mikronarátivu, ktoré je v súčasnosti najrozšírenejšie, by sme pravdepodobne mohli vtesnať do nasledujúcich viet: štúrovci, príslušníci protestantskej

komunity, navštívili katolíckeho kňaza a najvýznamnejšieho básnika tzv. Bernolákovej školy Jána Hollého za tým účelom, aby od neho získali súhlas so zavedením novej spisovnej slovenčiny. Keďže básnik bol nielen pre nich, ale aj pre katolíckych vzdelancov prirodzenou autoritou, rozhodli sa štúrovskú kodifikáciu zaštitíť práve takýmto symbolickým aktom.

Oproti pôvodnej instrumentalizácii zo 40. rokov 19. storočia je tu badateľný určitý posun, aktualizácia: zatiaľ čo pôvodne sa kodifikácia zaštitovala menom a symbolickými aktami Jána Hollého (jeho súhlasom a požehnaním), v súčasnosti sa za zaštitujúci symbolický akt pokladá skôr samotný rituál stretnutia Štúra/štúrovcov a Hollého ako predobraz prekonávania konfesiónálnych obmedzení a vytvárania (resp. udržiavania) národnej jednoty.

Spomínaná zmena v stratégii narácie súvisí s rekonfiguráciou kolektívnej pamäti: v staršej verzii mikropříbehu bol totiž vzťah medzi Hollým a Štúrom/štúrovcami prezentovaný a reflektovaný ako subordinatívny. Táto základná charakteristika je v rôznych textoch aj rôznym spôsobom artikulovaná, napr. prostredníctvom zdôrazňovania vekového rozdielu (*mladí štúrovci* kontra *starý Hollý*), prostredníctvom metaforického synovsko-otcovského pomeru, prípadne prostredníctvom účelovo konštruovaného obrazu Hollého ako veľkého učiteľa a štúrovcov ako jeho (duchovných) žiakov.

V priebehu 20. storočia sa čoraz viac Slovákov dostávalo do kontaktu s uvedeným mikropříbehom, od roku 1935 aj s jeho vizualizovanou verziou (A. Kováčik). Tá sugerovala skôr koordinatívnu štruktúru vzťahu medzi zúčastnenými aktérmi, ktorí vystupujú ako rovnocenní partneri, ako zástupné symboly svojich konfesiónálnych kolektívov.⁴⁶ Spočiatku sa s Kováčikovým zobrazením mohli ľudia stretnúť ako čitatelia v periodickej tlači, neskôr aj v rôznych publikáciách, pričom najmasovejší spôsob distribúcie tohto naratívu zrejme predstavovala a dodnes predstavuje didaktická produkcia (učebnice).

Z tohto hľadiska pokladám za produktívne skúmať napr. školské učebnice dejepisu či slovenčiny, pričom sa treba zamerať na možné interakcie ich textovej a obrazovej stránky. Oprávnené môžeme predpokladať, že ak príslušný autor pracoval s mikronarátívom *Dobrá Voda 1843*, výkladová (textová) časť spravidla konzervovala tradičnú podobu príbehu, ktorej dominoval subordinatívny vzťah, zatiaľ čo Kováčikovo výtvarné stvárnenie, prípadne aj sprievodný komentár k obrázku, podsúvali čitateľom (teda žiakom, študentom) skôr predstavu koordinatívneho vzťahu medzi Hollým a Štúrom.

Je pozoruhodné, že publikácia Františka Hrušovského, ktorá v období slovenského štátu slúžila ako učebnica dejepisu, programovo síce pracovala s motívom konfesiónálnej parity, teda s ideologicky motivovaným princípom rovnocennej účasti predstaviteľov oboch konfesiónálnych táborov na národnotvornom procese, ale v kontexte interpretácie vzniku spisovnej slovenčiny ako predpokladu formovania národnej jednoty autor nevyužil mikronaratív *Dobrá Voda 1843*. Hrušovský v tejto súvislosti píše: „*Prvou podmien-*

---

46 Daniela Kodajová pripomína, že do symbolickej pozície vodcu národného hnutia bol Štúr posúvaný až od roku 1935, keď Matica slovenská zorganizovala oslavu 120. výročia jeho narodenia. Dovtedy prevládali skôr iné obrazy Štúra (napr. Štúr ako učiteľ mládeže). KODAJOVÁ, Daniela. Oslavy Eudovíta Štúra ako médium formovania historickej pamäti Slovákov. In MACHO, Peter – KODAJOVÁ, Daniela a kol. *Eudovít Štúr na hranici dvoch vekov. Život, dielo, doba verus historická pamäť*. Bratislava : Historický ústav SAV vo VEDE, vydavateľstve SAV, 2015, s. 198. ISBN 9788022414548.

*kou [...] národného sjednotenia Slovákov bola jednotná spisovná reč, ktorá by odstránila nielen doterajší zmätok, znemožnila všetky spory, ale ktorá by vedela spojiť všetkých Slovákov ako príslušníkov jednotného a samobytného národa. Ešte r. 1843 stretli sa na fare v Hlbokom Ludovít Štúr, Jozef Miloslav Hurban a Michal Miloslav Hodža, vedúce osobnosti slovenského života, kde sa dohodorili, že spisovným jazykom slovenským bude nárečie stredoslovenské [.....]. Na treťom [v skutočnosti štvrtom – P. M.] valnom shromaždení Tatrína roku 1847 v Čachticiach v otázke spisovnej reči dohodli sa katolíci i evanjelici, aby spoločnými silami v obrane i v útoku slúžili spoločnému národnému cieľu.*⁴⁴⁷

• • •

Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že v ranej fáze národnoemancipačného procesu, v jeho osvietenskej etape, sa tiež objavili historické osobnosti, ktoré potenciálne mohli slúžiť ako sociálne vzory a symboly medzikonfesionalnej spolupráce – katolícky kňaz Anton Bernolák a evanjelický farár Michal Institoris-Mošovský. Na ich vzťah upozornili vo svojom spise z roku 1927 Štefan Krčméry a Eugen Klementis: „*Keď Anton Bernolák roku 1787 vydal svoje prvé dielo, smerujúce k stvoreniu spisovnej slovenčiny, v ňom s úctou spomína Michala Inštitorisa* [poznámka: Mošovský požičieval zo svojej knižnice Bernolákovi knihy protestantských autorov – P. M.]. *On, katolícky kňaz, kňaza evanjelického. [...] Aký to moment na sklonku 18. storočia! Dobré je zaznamenať takúto vec pri Bernolákovi, o ktorom sa neodôvodnene tvrdieva, že jeho dielo vzniklo z odporu proti evanjelikom, poťažne Kralickej biblii.*“⁴⁴⁸

Spomínaní autori, teda Š. Krčméry a E. Klementis, síce prezentovali priateľský vzťah medzi obidvoma kňazmi ako prekonávanie mentálnych bariér, ale v podstate pri jeho tematizácii a medializácii nemali vytrvalejších nasledovníkov, ktorí by takto formulovaný a štrukturovaný mikropribeh v masovom meradle a systematicky distribuovali medzi obyvateľstvo. To je však iba časť odpovede na otázku, prečo sa vzťah Bernoláka a Institorisa nestal súčasťou traktovaného príbehu národných dejín. Výsledný efekt úsilia autorskej dvojice Š. Krčméry a E. Klementis je v tomto prípade iba poučný príklad z dejín, ktorý však nemá normotvorný charakter ani socializačnú funkciu.

Pod tento výsledok sa opäť podpísalo viacero faktorov, napr.:

1. nezáujem politickej moci (resp. dobových elít a autorít) o takýto mikropribeh a jeho využitie v intenciách národnej ideológie;
2. súkromný a málo transparentný charakter tohto vzťahu;
3. popisnosť na úkor príbehovosti (udalostná zložka – dôležitá pre formovanie kolektívnej identity a pamäti – je tu minimálna);
4. rovnako slabá je emocionálna zložka;

47 HRUŠOVSKÝ, Fr[antišek]. *Slovenské dejiny*. Turčiansky Sv. Martin : Matica slovenská, 1940, s. 256 (poznámka: v texte citátu podčiarkol P. M.). Podobne narábal autor aj s mikronaratívom *Bratislava 1851* (s. 285, 286). Tejto skutočnosti zodpovedá výber obrázkov: do učebnice nie je zaradené Kováčikovo výtvorné spracovanie návštevy na Dobrej Vode, ale len solitérne portréty Hollého a jednotlivých štúrovcov.

48 KRČMÉRY, Štefan – KLEMENTIS, Eugen. „*Moyseš a Kuzmány*“, *spoločná práca katolíkov a evanjelikov v slovenskej kultúre*. Turčiansky Sv. Martin : Matica slovenská, 1927, s. 11.

5. tematizácia tohto vzťahu v rámci citovanej publikácie iba v poznámkovom aparáte, z čoho nepriamo vyplýva, že sami autori – teda Š. Krčméry a E. Klemen-tis – celú záležitosť chápali pravdepodobne „iba“ ako podporný argument, nie ako nástroj identitnej praxe.

Ešte dôležitejšia však bola skutočnosť, že v reálnom živote sa v konečnom dôsledku životné ciele oboch spomínaných historických osobností rozchádzali: zatiaľ čo Bernolák sa usiloval o spisovnú slovenčinu, Institoris patril k stúpencom češtiny.⁴⁹

Najdôležitejším faktorom, ktorý sa podpísal pod to, že Bernolák a Institoris sa nestali súčasťou slovenského národného naratívu ako symbolické figúry stelesňujúce prekonávanie konfesionálnych obmedzení, však bola podľa môjho názoru skutočnosť, že berno-lákovčina ako štandardizovaná podoba slovenského jazyka nebola produktom interkon-fesionálneho konsenzu: nevznikla na základe dohody medzi predstaviteľmi katolíckej a evanjelickej inteligencie, preto sa ani nepociťovala potreba dodatočne ju zlegitímniť symbolickými postavami-ikonami vychádzajúcimi z obidvoch konfesionálnych prostre-dí a príbehom z ich života.

V kolektívnej pamäti Slovákov a vo verejnom živote Slovenska fungovali, resp. dodnes fungujú aj ďalšie symboly (symbolické dvojice), ktoré stelesňujú konfeso-nálnu paritu v národne definovanej spoločnosti, medzikonfesionálnu spoluprácu a (nad-konfesionálne chápanú) národnú jednotu. V prvom rade sú to známe sociálne vzory ma-tičnej éry katolícky biskup Štefan Moyses a evanjelický superintendent Karol Kuzmá-ny⁵⁰ či v medzivojnovom období etablované symboly, ktoré boli funkčné predovšetkým v autonomistickom diskurze, Andrej Hlinka a Martin Rázus. Pre tieto párové symboly je však typická skôr emblematickosť a statickosť, dá sa povedať, že im chýba výraznejšia naratívna zložka: nespája sa s nimi emocionálne uchopiteľný príbeh, ktorý je naopak prítomný pri symbolike Štúra/štúrovcov a Hollého.⁵¹ Napriek tomu boli v medzivojno-vom i vojnovom období využívané vo verejnom živote Slovenska, dokonca aj v politike.

Táto tendencia je zjavná napr. pri formovaní politického spojenectva oboch auton-omistických strán a v súvislosti so Zvolenským manifestom, ktorý bol prezentovaný ako katolícko-evanjelické zmierenie. Na manifestačnom zhromaždení Hlinkovej slovenskej ľudovej strany a Slovenskej národnej strany vo Zvolene 16. októbra 1932 Andrej Hlinka vyhlásil: „*Prišli sme do Štúrovho Zvolena,*⁵² *aby sme si tu slávnostne sľúbili, že sa roz-oštvat' nedáme, že odo dneška budeme kráčať ruka v ruke, že nebude medzi nami v národ-nom boji náboženských rozdielov a že pôjdeme svorne napred [...].*“⁵³ Súčasný publicista,

49 Podrobnejšiu charakteristiku M. Institorisa-Mošovského pozri v publikácii KOWALSKÁ, Eva. *Evanje-lické a. v. spoločenstvo v 18. storočí. Hlavné problémy jeho vývoja a fungovania v spoločnosti*. Bratislava : VEDA, 2001, s.156. ISBN 8022407046.

50 Podrobnejšie pozri MÉSÁROŠ, Július. Kuzmányovská tradícia. In MÉSÁROŠ, Július. *Zložené hľadanie pravdy o slovenských dejinách. Výber štúdií, odborných polemík a článkov z polstoročnej výskumnej a publikačnej činnosti*. Bratislava : VEDA, 2004, s. 288-301. ISBN 8022408085.

51 Emocionálne nasýtené mikropříbehy sa pochopiteľne spájajú s Rázusom a Hlinkom ako so samostatnými symbolmi fungujúcimi v priestore príslušnej konfesionálnej a národnej identifikácie.

52 Odkaz na historickú udalosť – zvolenie L. Štúra za poslanca uhorského snemu v tomto meste (1847).

53 KANDRA, Ľudovít. Andrej Hlinka a evanjelici. In KIRSCHBAUM, Jozef – FUGA, František (eds.). *Andrej Hlinka v slove a obraze*. Zborník článkov a fotografií, ktorý na uctenie Hlinkovej pamiatky do tlače začal zbierať Ján Mešťančík. Toronto; Ružomberok : Zahraničná Matica slovenská, 1991, s. 77.

ktorý opisuje vzťahy medzi Hlinkom a slovenskými protestantmi značne idealizujúcim spôsobom, v tomto kontexte dodatočne prízvukuje: „*Hlinka a Rázus vytvorili vtedy vo Zvolene zákon slovenského života: vytrvať spoluprácou ruka v ruke, bez náboženského rozdielu v národnom boji, po príklade Štúra a Hollého, Moyses a Kuzmányho.*“⁵⁴

Otázku, či sa v autonomistickom tábore programovo a systematicky pracovalo aj s mikronaratívom *Dobrá Voda 1843*, môže zodpovedať len podrobnejší výskum. V každom prípade však uvedené citáty signalizujú, že dobové autority si uvedomovali význam personálnych symbolov ako sociálnych vzorov a v kontexte svojich politických či ideologických koncepcií im prisudzovali úlohu legitimizačných nástrojov. V plnej miere to platilo aj pre vedúcich činiteľov Matice slovenskej, ktorí však preferovali skôr symbolickú dvojicu Moyses – Kuzmány. Mikronaratív *Dobrá Voda 1843* si všímala nielen odborná verejnosť, ale aj publicistika a umelecká sféra, jeho symbolický význam si začali postupne uvedomovať bežní občania. Na ilustráciu možno uviesť dva konkrétne príklady z obdobia slovenského štátu.

• • •

V prvom rade upozorňujem na špecifický prameň, scenár literárno-dramatického pásmo *Kroky slovenských dejín*. Bratislavský rozhlas odvysielal tento program 12. marca 1940, teda dva dni pred prvým výročím vzniku slovenského štátu. Scenár napísal Ladislav G. Faguľa, pásmo režíroval Emil Rusko, ktorý si zahral aj úlohu Ľudovíta Štúra. Scenár zachytáva historický vývoj Slovenska vo veľkom časovom oblúku, takpovediac od Pribinu až po slovenský štát. Celé pásmo je poňaté ako rozhovor otca so synom, ktorý svojho potomka oboznamuje s historickým vývojom slovenského národa, sprostredkuje mu národný príbeh. Autor do scenára zakomponoval viaceré historické udalosti, resp. mikronaratívy o tých udalostiach a osobnostiach, ktoré pokladal za kľúčové (napr. o spolupráci Moyses a Kuzmányho počas matičnej éry, o prvej svetovej vojne a vzniku Československej republiky, o pohrebe Andreja Hlinku a vzniku slovenského štátu atď.).

V rámci stáročného historického vývoja prisúdil Faguľa kontaktom štúrovcov a Jána Hollého významnú úlohu: „[...] a keď prešlo 900 rokov od stratenia slovenského štátu a samostatnosti [t. j. Veľkej Moravy – P. M.], stalo sa, že národ oživil náhle v starcovi kňazovi a básnikovi Hollom, ktorý bol katolík a v mladom bratislavskom štúrovovi a jeho priateľoch, ktorí boli zasa evanjelici. Títo boli jediným majákom slovenským pred sto rokmi“.⁵⁵

Autor scenára sa evidentne inšpiroval Hurbanovou verziou mikronaratívu *Dobrá Voda 1843*, ktorá bola pôvodne publikovaná v rámci Štúrovho životopisu v 80. rokoch 19. storočia.⁵⁶

54 KANDRA, ref. 53, s. 78.

55 Archív Slovenského rozhlasu Bratislava. Písomné dokumenty – FAGUĽA, Ladislav G. *Kroky slovenských dejín*. Scenár, kópia strojopisného textu (1940), s. 2.

56 Nasvedčuje tomu nielen samotný spôsob argumentácie Hollého a Štúra ako literárnych postáv, ale aj niektoré vetné formulácie scenára (napr. použitie dvojitého záporu v jednej zo Štúrových otázok, na ktorý som poukázal už vyššie – v rámci pokusu o analýzu rétorickej stratégie J. M. Hurbana ako pamätníka a priameho účastníka návštevy na Dobrej Vode).

V rámci dialógu medzi Hollým a Štúrom sú však identifikovateľné aj niektoré výroky alebo citáty zo Štúrových spisov či novinových článkov, ktoré nie sú v Hurbanovom texte priamo pri opise návštevy na Dobrej Vode pochopiteľne zaznamenané. Uvedenú skutočnosť samozrejme nemožno autorovi scenára zazlievať, nepísal faktografickú historickú prácu, ale opus, ktorý svojou podstatou stojí na rozhraní dokumentárneho a umeleckého spracovania.

Keď Štúr presviedča Hollého, že základom spisovného jazyka môže byť jedine stredoslovenské nárečie, lebo „*ono bolo v hlbine Tatier najviacej chránené pred cudzími vplyvmi*“, Hollý argumentuje, že (na rozdiel od západnej slovenčiny, t. j. bernolákovčiny) toto nárečie nie je vedecky spracované a systematizované v gramatike.⁵⁷ Napokon však akceptuje stredoslovenčinu ako základ pre kodifikáciu, pričom mu scenárista priamo vkladá do úst mierne pozmenenú vetu, prevzatú zo spomínaného Hurbanovho textu: Hollý dáva Štúrovi za pravdu, pretože údajne „*aj tie národné piesne najkrajšie majú v tej hornoslovenskej reči*“. L. G. Faguľa však záverečný Hollého súhlas s novou podobou spisovného jazyka formuluje jednoznačne, teda tu sa odkláňa od predlohy (t. j. od Hurbanovho textu), čo bolo zrejme motivované nielen dialógovou formou tohto literárneho útvaru, ale pravdepodobne aj mimoliterárnymi cieľmi (národnoideologické dôvody, výchova k vlastenectvu). Na Štúrovu otázku adresovanú Hollému (Štúr: „*Teda nenamietate nič proti nášmu podnikaniu?*“) básnik v scenári zaujíma otvorené a jednoznačne pozitívne stanovisko (Hollý: „*Naopak, som veľmi rád, že ukážete národu cestu, po ktorej bude môcť kráčať ku svojmu rozkvetu.*“) a štúrovcom dáva svoje požehnanie (Hollý: „*Pán Boh vám v tom pomáha!*“),⁵⁸ ktoré v súlade s Hurbanovou interpretáciou čitateľ/poslucháč nemôže vnímať inak, než ako národný akt.

Nevieme a zrejme sa ani nikdy nedozvieme, ako presne dialóg medzi Hollým a Štúrom v skutočnosti prebiehal, aké myšlienky a argumenty z jednej i druhej strany odznali, no je pravdepodobné, že aspoň niektoré boli podobné tým, ktoré L. G. Faguľa vložil do úst svojim postavám/hercom. Prirodzene, s výnimkou jednoznačného súhlasu Jána Hollého ohľadne kodifikácie stredoslovenčiny.

Hoci sa dnešná vedecká komunita k tomuto kľúčovému prvku Hurbanovej narácie vyjadruje kriticky a konštatuje, že Hollý nijaký jednoznačný súhlas s novou slovenčinou nevyšloval, treba si uvedomiť, že uprostred roka 1940 takéto odborné názory ešte neboli artikulované, a teda vo verejnom diskurze ani nerezonovali. Naopak, autor scenára a v podstate aj režisér akceptovali skutočnosť, že Hurbanov životopis L. Štúra sa výrazným spôsobom podpísal pod formovanie národného historického kánonu a údajný súhlas Hollého so štúrovskou koncepciou zrejme chápali ako historický fakt. Nemali dôvod spochybňovať ho, skôr naopak, z národnoideologických dôvodov im vyslovene vyhovoval: tvoril predsa pointu ich literarizovaného, a či skôr dramatisovaného príbehu, ktorému prisudzovali nielen zábavný charakter, ale aj socializačné a edukačné ciele.

Z uvedeného hľadiska je možné spoločné umelecko-dokumentárne dielo L. G. Faguľu a E. Ruska zaradiť medzi tie ohnivé pomyselnej reťaze rôznych odborných,

57 Ladislav G. Faguľa používa slovo *nárečie* v našom dnešnom význame, teda ako *dialekt*, hoci Štúr vo svojich prácach termínom *nárečie* označoval spravidla slovenčinu, slovenský jazyk (pozri napr. aj názov jeho spisu *Nárečja slovenskuo alebo potreba pisaňa v tomto nárečí*).

58 FAGUĽA, ref. 55, s. 3, 4.

publicistických či umeleckých produktov, ktoré širokej verejnosti sprostredkovali mikronaratív *Dobrá Voda 1843* v intenciách Hurbanovho výkladu.

Hoci sprievodný komentár k tomuto mikropříbehu v rámci Faguľovho scenára až príliš nápadne zdôrazňuje veľký vekový rozdiel medzi Hollým a Štúrom/štúrovcami (starec verzus mladí študenti), čím do istej miery podsúva predstavu subordinatívneho vzťahu medzi týmito symbolickými postavami, samotný dej, ktorý sa sústreďuje na moment stretnutia na Dobrej Vode, je utváraný a štrukturovaný takým spôsobom, že v konečnom dôsledku sugeruje obraz koordinatívneho vzťahu.

S výnimkou zdvorilostných fráz je rozhovor medzi Štúrom a Hollým v literárno-dramatickom pásme koncipovaný ako racionálna výmena názorov. Štúr sa síce správa voči Hollému s mimoriadnou úctou, ale inak je jeho vystupovanie sebavedomé: nehovorí v mene malej skupiny bratislavskej študentskej mládeže, ale v mene celého Slovenska (Štúr: „*Prišli sme sa popýtať po zdraví nášho drahého majstra a ubezpečiť ho láskou, ktorú k nemu chová celé Slovensko*“). Zaujímavé je, že Hollého oslovuje slovom *majster*, čo je opäť výpožička z Hurbanovho textu (Hurban: „*Vtedy sme i my spoločný výlet podnikli k majstrovi poétovej slovenských Hollému na Dobrú Vodu [...]*“). Bez ohľadu na skutočnosť, či autor scenára poznal napr. zdravicu bratislavských študentov adresovanú Hollému v júni 1843, v ktorom básnika oslovovali ako *Ota Slovák*, použil neautentické oslovenie, ktoré u Hurbana nachádzame takmer až o štyridsať rokov neskôr po návšteve na Dobrej Vode. Scenáristovi však poslúžilo na to, aby obidvom postavám prisúdil v kontexte národného hnutia rovnaký status, priblížil ich navzájom ako rovnocenné symboly: veď svojím spôsobom obaja vládli slovom, obaja boli majstri slova – Hollý ako básnik, Štúr ako jazykovedec/kodifikátor. Navyše, celá slovná výmena sa až na malé a nepodstatné výnimky (napr. pozvanie na spoločný obed vyslovené domácim pánom, farárom Lackovičom), odohráva medzi Štúrom a Hollým (Hurban a Hodža sú v tejto dramatinizácii úplne ticho, neprehovoria ani slovo). Stratégia scenára teda jednoznačne smeruje k tomu, aby sa Štúr a Hollý stali nielen dominantnými postavami/osobnosťami mikronarátivu sprostredkovaného týmto literárno-dramatickým pásmom, ale aby sa dostali aj do jednej roviny ako rovnocenné symboly, medzi ktorými je možné reflektovať koordinatívny vzťah. Posolstvo takto štrukturovaného príbehu spočíva nielen v tlmočení myšlienky, že na kreovaní spisovnej slovenčiny, teda základného atribútu národnej identity sa podieľali rovnakou mierou príslušníci evanjelickej a katolíckej inteligencie. Keďže Hollý a Štúr tu fungujú ako zástupné figúry, symbolizujúce katolícku a luteránsku zložku slovenskej spoločnosti, poslucháči mohli mikronaratív *Dobrá Voda 1843* v jeho rozhlasovej verzii chápať aj ako odkaz „našich“ predkov, inšpirujúci k hľadaniu interkonfesionálneho konsenzu v aktuálnom verejnom a politickom živote slovenského štátu.

Koordinatívna, či naopak subordinatívna štruktúra mikropříbehu *Dobrá Voda 1843* mohla prispieť ku generovaniu dvoch odlišných, politicky využiteľných variantov posolstva (zrod spisovnej slovenčiny na pozadí konsenzu rovnocenných subjektov alebo na pozadí akceptovania priority a dominance jedného zo zúčastnených subjektov). Niektoré indicie naznačujú, že súčasníci si tieto dve rôzne verzie posolstva a ich aktuálny politicko-ideologický význam uvedomovali. Otázku, či bolo konkrétne kreovanie uvedeného príbehu motivované záujmami a cieľmi vládnej garnitúry alebo rodiacej sa

opozície, nechávam zatiaľ otvorenú.⁵⁹ Napokon, symbolika tohto mikronarativu nestála v stredobode záujmu vtedajších ideológov a propagandistov, súboj sa zvädzal skôr o nie symboly – Milana Rastislava Štefánika a Andreja Hlinku.

Druhý prípad, ktorý tu uvádzam, však potvrdzuje načrtnutú hypotézu: názor príslušného jedinca, formulovaný v podobe listu adresovaného redakcii mesačníka *Služba*, tlačového orgánu Štúrovej evanjelickej spoločnosti, môžeme interpretovať – a redakcia ho tak aj chápala – ako „hlas ľudu“, ktorý volá po aplikácii posolstva mikronarativu *Dobrá Voda 1843* v aktuálnom verejnopolitickom živote Slovenska. Pisateľ listu toto posolstvo vnímal ako odkaz „našich“ veľkých predkov z minulosti, ako recept, návod na reálne konanie v prítomnosti. Fakt, že redakcia ho publikovala v roku 1940 hneď v prvom čísle *Služby*, nás oprávňuje predpokladať, že dopisovateľ reagoval na situáciu a atmosféru v spoločnosti z predchádzajúceho roka (1939).⁶⁰

Tú ovplyvňovali dve závažné skutočnosti: predseda Štúrovej evanjelickej spoločnosti biskup Samuel Štefan Osuský vystúpil spolu s generálnym biskupom Pavlom Vladimírom Čobrdom v máji 1939 v rámci Štefánikových osláv na Bradle, organizovaných Zväzom evanjelickej mládeže. Vyzneli ako masový a spontánny nesúhlas s politikou národnej pamäti, ktorú presadzoval Ľudácky režim. Následne sa na organizátorov pripravujúcich slávnostné odhalenie Štúrovho pomníka v Modre snažil vyvíjať nátlak z pozície predsedu vlády Jozef Tiso, ktorý chcel zabrániť nielen tomu, aby súčasťou osláv bola posviacka novej budovy evanjelického sirotinca, ale aj tomu, aby pri Štúrovom pomníku oficiálne prehovoril S. Š. Osuský. Nakoniec však vládne kruhy odhalenie modranského pomníka zakázali.⁶¹

Zhodou okolností teda v tom istom roku, v ktorom rozhlas odvysielal literárno-dramatické pásmo *Kroky slovenských dejín*, mesačník *Služba* priniesol na svojich stránkach aj kratučký príspevok, v podstate list písaný rukou roľníka z obce Podbranč neďaleko Senice.

Pisateľ listu Pavel Kadlečík, reagujúci na udalosti z roku 1939, opisoval svoje dojmy, ktoré získal pri návšteve miestnej cirkevnej školy: „*Nedávno vošiel som do ev[anjelickej] školy. Čo moju pozornosť upútalo, boli obrazy staršieho i novšieho vydania. A medzi obrazmi zazrel som jeden, nad ktorým som sa hlboko zamyslel. Bol to obraz znázorňujúci návštevu troch slovenských výtečníkov v rokoch meru ôsmych, Štúra, Hodžu a Hurbana, u štvrtého veľkého národovca nášho, Jána Hollého na Dobrej Vode. Pri pohľade na tento obraz zaletela moja myseľ do dávnej minulosti, keď slovenský národ trpel v urputnej porobe tuhej maďarizácie, keď prichádzaly roky najväčšieho temna, keď iskierka nádeje na lepšie časy veľmi slabo blkotala! Títo traja mužovia, v dejinách slov. ev. cirkvi i národa zlatými literami zapísaní, idú ku katolíckemu kňazovi Hollému. Hodža*

59 Z tohto hľadiska by bolo zaujímavé analyzovať a porovnať napr. oficiálnu a neoficiálnu festiválnu kultúru spojenú so 100. výročím spisovnej slovenčiny roku 1943 (prípadne aj so 120. výročím Memoranda slovenského národa /1941/). V tejto súvislosti opätovne upozorňujem na rozhodnutie vedenia Štúrovej evanjelickej spoločnosti neparticipovať na vládnych oslavách storočnice slovenčiny, ale zorganizovať vlastné podujatie, na ktorom odznela prednáška Daniela Rapanta.

60 Podrobnejšie pozri v publikácii MACHO, Peter. *Milan Rastislav Štefánik v hlavách a v srdciach. Fenomén národného hrdinu v historickej pamäti*. Bratislava : Historický stav SAV, 2011, s. 114 a nasl. ISBN 9788089396139.

61 MACHO, ref. 60, s. 125-126, 158-160.

*putuje z ďalekého Mikuláša, Hurban z Hlbokého a Štúr z Prešporka, neľutujúc ani času, ani námahy. Idú sa radiť bez rozdielu vierovyznania, ako pomôcť ubiedenému národu.*⁶²

Pavel Kadlečík sa pýta, ako je možné, že v čase najväčšieho národného útlaku katolícko-evanjelická spolupráca fungovala, zatiaľ čo v dnešnej dobe, v čase slobody (t. j. po vzniku slovenského štátu), tomu tak nie je. Zdôrazňuje, že dokonca ani Štúrovo známe a často využívané heslo „*Nazpäť cesta nemožná, napred sa ísť musí*“ nekorešponduje s aktuálnym stavom spoločnosti: „*v tolerancii oboch našich konfesii [ho] použiť veru nemôžeme, lebo v tom ideme nazpäť.*“

Na druhej strane apeluje na dobové elity, aby si vzali poučenie z minulosti: „*Návšteva u Jána Hollého nech je poučením pre tých, ktorí nechcú pochopiť ducha času a nechcú spoluprácu v národe. Tu treba však nápravy s hora. Keď tá príjde, pospolitý ľud sa tomu ľahko prispôbi. Komu sa toto sblíženie podarí uskutočniť, priloží tehu k výstavbe slobodného Slovenska a prispeje k vývoju slovenského národa v každom smere. Dosť už bolo nedorozumenia. Nech svitne konečne deň radostného života. Návšteva u Jána Hollého nech je nám preto vzorom!*“⁶³

Citovaný list sprevádzala vysvetľujúca poznámka redakcie: „*Riadky tieto sme dostali od chudobného, jednoduchého (6 obecných tried) roľníka z Podbranče. Uverejňujeme ich ako povzbudivý príklad a dôkaz vyspelosti nášho ev[anjelického] slovenského pospolitého človeka k veciam národným.*“⁶⁴

Je vysoko pravdepodobné, že obraz, o ktorom sa pisateľ listu zmieňoval, predstavoval Kováčikovo výtvarné spracovanie z roku 1935; nie je však jasné, či mal na mysli klasický zarámovaný obraz tvoriaci výzdobu školských priestorov alebo skôr špeciálnu učebnú pomôcku.

Tento list obsahuje viaceré nepresnosti a omyly, pričom je evidentné, že P. Kadlečík mal silne idealizovanú a schematickú predstavu o návšteve na Dobrej Vode. Čitateľom *Služby* však predostrel takú verziu mikronaratívnu *Dobrá Voda 1843*, ktorá vykazovala koordinatívnu štruktúru (v jeho podaní sa všetci štyria – Štúr, Hurban, Hodža a Hollý – spolu stretli a radili o národných záležitostiach ako rovnocenní partneri). Je otáznne, či svoje pocity, dojmy a poznatky mohol získať len na základe jednorazového prezretia spomínaného obrazu. Domnievam sa, že základnú predstavu o spomínanej návšteve nosil dlhodobo vo svojej hlave a náhodné „stretnutie“ s obrazom v priestoroch cirkevnej školy fungovalo iba ako spúšťač, katalyzátor, ktorý aktivoval staršie vrstvy jeho individuálnej pamäti.

O Kadlečíkovi sme redakciou informovaní, že bol jednoduchý roľník, ktorý vychodil iba šesť tried ľudovej školy, pričom iné životopisné údaje nemáme k dispozícii: nepoznáme ani jeho vek, takže nevieme, kedy školskú dochádzku absolvoval a či ho mohla ovplyvniť práve školská lektúra z čias prvej republiky. Iba hypoteticky sa dá predpokladať, aké faktory nacionalistickej indoktrinácie mohli v prípade jeho osoby spolupôbiť na proces osvojenia si konkrétnych obrazov a príbehov národných dejín. Do úvahy prichádzajú symbolické reprezentácie šírené prostredníctvom tlače, spolkov, festivitej

62 KADLEČÍK, Pavel. Obraz. In *Služba*, 1940, roč. 4, č. 1, s. 26-27.

63 KADLEČÍK, ref. 62, s. 27.

64 KADLEČÍK, ref. 62, s. 27.

kultúry. Zvlášť upozorňujem na skutočnosť, že v tej časti západného Slovenska, z ktorej pochádzal aj autor listu, rozvíjal svoju činnosť napr. Národný spolok slovenský a jeho lokálne odbory. Súčasťou ich symbolickej agendy bol aj Ján Hollý a štúrovci.

•••

(Mikro)naratív o návšteve troch štúrovcov u Jána Hollého na Dobrej Vode v júli 1843 sa stal jedným z kľúčových prvkov slovenského národného naratívu. Príbeh o tom, ako sa predstavitelia protestantskej komunity stretli s najvýznamnejším básnikom svojej doby, ktorý reprezentoval katolícku inteligenciu, obsahoval motív vzniku spisovnej slovenčiny ako základného atribútu národnej identity na pozadí konsenzu medzi katolíckou a luteránskou zložkou spoločnosti. V 40. rokoch 19. storočia plnil tento mikronaratív legitimitizačnú funkciu, symbolicky posväcoval Štúrovu jazykovú a národnú koncepciu. V jeho rámci bol podľa Hurbanovej interpretácie dôležitý najmä obraz Jána Hollého a jeho symbolických aktov, ústretových voči štúrovcom (údajný súhlas s kodifikáciou stredoslovenčiny a požehnanie národnokultúrnym aktivitám Štúra, Hurbana a Hodžu). Hoci kritická odborná verejnosť sponchybňuje Hurbanov výklad a zdôrazňuje, že Hollý nesúhlasil so zavedením nového spisovného jazyka, mikronaratív o spomínanej návšteve fungoval a funguje v kolektívnej pamäti Slovákov naďalej. V priebehu 20. storočia začal plniť nové funkcie, najmä edukačnú a socializačnú. V podstate prispieval k šíreniu sociálnej predstavy o slovenskom národe ako dvojkonfesionálnom spoločenstve a sprostredkoval poslanstvo, podľa ktorého je fenomén *národného* výsledným produktom interkonfesionálneho konsenzu. V súčasnosti, v druhom decénií 21. storočia, je v dôsledku sekularizačných trendov tento organizačný prvok sociálnej imaginácie oslabený, no v 19. a 20. storočí predstavoval dôležitú súčasť verejného života. Otázku, či bol mikronaratív o návšteve na Dobrej Vode programovo a systematicky využívaný konkrétnymi stranícko-politickými subjektami, by mal zodpovedať podrobnejší výskum. Predbežne je možné vysloviť hypotézu, že časť politických a kultúrnych elit si už v medzivojnovom období symboliku stretnutia Štúra a Hollého osvojila a využívala ju na legitimitizačné a propagandistické účely, na nacionalistickú mobilizáciu, teda podobne ako sa narábalo s ďalšími párovými symbolmi (napr. Moyses – Kuzmány, Rázus – Hlinka). V 20. storočí sa spomínaný mikronaratív šírila medzi obyvateľstvo aj modernejšími médiami (rozhlas, televízia), vizuálne vnímanie príbehu však odštartoval už Andrej Kováčik prostredníctvom svojej olejomalby z roku 1935. Tak ako Hurbanov text (životopis L. Štúra) inštitucionalizoval kolektívnu pamäť o Štúrovi i o návšteve štúrovcov na Dobrej Vode, tak neskôr, v priebehu 20. storočia, podobným spôsobom fungoval aj Kováčikov obraz, šírený v početných kópiách či zmenšených verziách na stránkach tlače, v knihách či školských učebniciach.

* Štúdia vznikla na základe výskumu realizovaného v rámci projektu VEGA 2/0139/13 *Historická pamäť a dejiny Slovenska – procesy inštrumentalizácie a manipulácie v 19. a 20. storočí*, ktorý sa riešil v Historickom ústave SAV v rokoch 2013 – 2016.

BESUCH DER ANHÄNGER ŠTÚRS BEI JÁN HOLLÝ IN DOBRÁ VODA.
HISTORISCHES (MIKRO)NARRATIV IM KONTEXT DER FORMUNG
DES KOLLEKTIVGEDÄCHTNISSES UND DER IDENTITÄT DER SLOWAKEN

PETER MACHO

Die Studie untersucht das historische Mikronarrativ darüber, wie sich die drei Anhänger Štúrs, die Repräsentanten der Protestanten-Kommunität, mit J. Hollý, dem bedeutendsten Dichter seiner Zeit der die katholische Intelligenz repräsentierte, getroffen haben. Sie beinhaltet das Motiv des Entstehens der Schriftsprache als des Grundattributes der slowakischen Nationalidentität auf dem Hintergrund des Konsensus zwischen der katholischen und lutherischen Komponente der Gesellschaft. In den 40. Jahren des 19. Jahrhunderts erfüllte dieses Mikronarrativ die Funktion der Legitimation, es heiligte symbolisch die Sprach- und Nationalkonzeption von Ľudovít Štúr. Im Laufe des 20. Jahrhunderts begann es eine neue Funktionen zu erfüllen, vor allem die Edukations- und Sozialisierungsfunktion. Im Wesentlichen trug es zur Verbreitung der sozialen Vorstellung über die slowakische Nation als einer zweikonfessionellen Gesellschaft bei. Ein Teil der politischen und kulturellen Elite hat sich bereits in der Zwischenkriegszeit die Symbolik der Begegnung von Štúr und Hollý angeeignet und nutzte sie für Legitimierungs- und Propagationszwecke, für die nationalistische Mobilisation. Im 20. Jahrhundert hat sich das erwähnte Mikronarrativ unter die Gesellschaft auch dank modernerer Medien verbreitet (Rundfunk, Fernsehen). Die visuelle Wahrnehmung und die Massenperzeption startete jedoch bereits im Jahr 1935 der akademische Maler Andrej Kováčik mit seinen Ölgemälden, welche es in reproduzierter und verkleinerter Form auch in die Lehrbücher schafften.

Mgr. Peter Macho, PhD.
Historický ústav SAV
P. O. BOX 198, 814 99 Bratislava, Klemensova 19
e-mail: peter.macho64@gmail.com